

JUDr. Martin Dilong M.I.L. | MUDr. Mária Orgonášová, CSc. | PhDr. Janka Šípošová, CSc.
Mgr. Miroslava Szitová | Ing. Mgr. Pavol Kossey | Mgr. Ján Kmeť | Mgr. Martin Gazdík

ĽUDSKÉ PRÁVA PRE VŠETKÝCH

alternatívny dokument k návrhu Celoštátnej stratégie
ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike

OBSAH

Ľudské práva pre všetkých	4
Slovo na úvod	5
Filozoficko-sociologický rámec	7
Ochrana života	11
Ochrana a podpora rodiny	17
Právo na vzdelanie	23
Sociálne záležitosti	29
Práva seniorov	33
Zdravotne postihnuté osoby	39
Právny štát, súdnictvo a prokuratúra	47
Životné prostredie	53
Obete násilia	57
Záver	60

ĽUDSKÉ PRÁVA PRE VŠETKÝCH

Významnejšie dokumenty, ktoré sa týkajú ľudských práv, majú zvyčajne preambulu. Rozhodli sme sa preto aj my uviesť dokument **Ľudské práva pre všetkých** ako formu slobodnej a zodpovednej iniciatívy viacerých odborníkov a aktívnych občanov. Predkladáme reálnu alternatívu k vládnomu dokumentu Celostátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike. Dovoľíme si uviesť hlavné princípy, na ktorých je koncipovaný dokument – *Ľudské práva pre všetkých*.

Princíp ľudskej dôstojnosti – je nevyhnutné rešpektovať potreby ľudí každého veku, ako je rovnako dôležité a hodné verejne podporiť ich napĺňanie. Súčasťou uplatňovania princípu dôstojnosti je aj právo na ochranu pred rozličnými formami zlého zaobchádzania vo všetkých oblastiach života.

Princíp ochrany ľudského života – každá ľudská bytosť má právo na ochranu svojho života od počatia po prirodzenú smrť.

Princíp slobody a nezávislosti – vychádza z práva osôb na sebaurčenie a nezávislosť v súlade s ich telesnými a mentálnymi kapacitami. Znamená aj právo žiť a zotrvať, čo najdlhšie, v prirodzenom domácom, prípadne komunitnom prostredí – s vytvorenými adekvátnymi podmienkami bezbariérového bývania a inými potrebnými službami a podporou.

Princíp solidarity – vychádza z ochoty vzájomne sa podporovať, z potreby vyrovnanej medzigeneračnej výmeny medzi osobami rozličného veku a rozličného spoločensko-ekonomického statusu, čo zabezpečí udržateľnosť rozvoja spoločnosti vo všetkých jej oblastiach a pre všetky vekové kategórie.

Princíp subsidiarity – vychádza z potreby zdieľanej zodpovednosti aktérov na rozličných úrovniach (rodina; potom miestna, regionálna, národná, prípadne až medzinárodná úroveň). Platí pritom zásada, že konkrétnu zodpovednosť má preberať úroveň, ktorá má k jej plneniu čo najbližšie. Princípy subsidiarity a solidarity úzko súvisia, pretože subsidiarita bez solidarity upadá do individualizmu, kým solidarita bez subsidiarity môže viesť štátnemu paternalizmu.

Princíp sebarealizácie – vychádza z filozofie aktívneho prístupu k vlastnému životu počas životného cyklu v súlade s očakávaniami, potrebami a možnosťami každého človeka. Podmienkou na uplatňovanie tohto princípu je dostupné celoživotné vzdelávanie, vrátane uľahčenia prístupu k novým technológiám.

Princíp nediskriminácie a rovného zaobchádzania – ustanovuje zákaz diskriminácie na základe veku, pohlavia, národnosti, sociálneho postavenia, náboženského presvedčenia, či politických názorov a iných kritérií. Osobitnú pozornosť treba venovať oblasti zamestnanosti a odmene za prácu, ale aj prístupu k zdravotnej starostlivosti, celoživotnému vzdelávaniu, bývaniu, k sociálnym a finančným službám všetkého druhu.

Princíp účasti na správe vecí verejných – podporuje právo všetkých osôb uplatňovať svoj vplyv pri rozhodovaní o smerovaní a rozvoji krajiny, regiónu alebo komunity aj prostredníctvom rôznych hnutí, svojpomocných skupín a spolkov či občianskych združení.

Tieto princípy by sa mali reflektovať a uplatňovať pri tvorbe budúcich verejných politík pri efektívnejšom zabezpečovaní ľudských práv na Slovensku.

SLOVO NA ÚVOD

Prečo tento dokument – Ľudské práva pre všetkých?

Predkladáme slovenskej verejnosti a verejným orgánom dokument **Ľudské práva pre všetkých** (ďalej len Alternatíva). Je to určitá alternatíva k návrhu **Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike** (ďalej len Stratégia). Vláda, presnejšie Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí (ďalej len MZV a EZ), už niekoľko rokov intenzívne pracuje na návrhu Stratégie.

Jednostranná, nevyvážená Stratégia

Materiál má byť pripravený na rokovanie vlády do konca roka 2014. Sme presvedčení, že Stratégia tak, ako je vypracovaná, je príliš jednostranne zameraný dokument, ktorý nepomôže účinnejšej ochrane širokého spektra ľudských práv na Slovensku. Veľká časť mimovládnych organizácií (ďalej MVO) nedostala plnú možnosť zúčastniť sa na jeho príprave. Rada vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť (ďalej RVLP), ktorá Stratégiu schválila, ani zďaleka nie je reprezentatívnym orgánom z pohľadu pokrytia názorového spektra relevantných mimovládnych organizácií. Zástupcovia MVO, zastúpení v RVLP, podporujú v drvivej väčšine rôzne formy rodovej ideológie a nadštandardné práva pre osoby s homosexuálnymi sklonmi. Dokazuje to aj navrhnutá Stratégia. Opakovane sme upozorňovali, že ľudské práva nesmú byť jednostranne zneužívané na presadzovanie úzkych skupinových záujmov. Boli by sme radi, aby sa verejnosť, ale na prvom mieste členovia vlády, pán prezident SR, poslanci NR SR, zamysleli nad tým, čo by do spoločnosti prinieslo prijatie predkladanej oficiálnej Stratégie. Ako ukazuje vývoj za ostatných jeden a pol roka – navrhovaná vládna Stratégia je dokument, ktorý výrazne rozdeľuje slovenskú spoločnosť. Sme presvedčení, že od vzniku SR sa žiaden vládny dokument nestretol s takou mierou kritických pripomienok od verejnosti, mimovládnych organizácií a cirkví.

Proces prípravy Stratégie nebol férový

Proces prípravy spomínanej vládnej Stratégie nemôžeme považovať za otvorený a participatívny. Takto sa označoval len na papieri a vo vyhláseniach MZV a EZ a RVLP. Viaceré organizácie opakovane zverejňovali vážne výhrady k priebežným výsledkom aj proti procesu, ktorým sa Stratégia pripravovala. Spomenieme aspoň niektoré.

- list premiérovi vlády SR Róbertovi Ficovi zo 17. 7. 2013 podpísaný 69 subjektmi;
- v auguste 2013 bol zostavený 190-stranový zborník *Pripomienky k tvorbe strategického programového dokumentu pre oblasť ochrany a podpory LP*, ktorý zhŕňa námietky 22 subjektov. 4. septembra 2013 bol tento zborník na rokovaní Rady vlády pre ľudské práva osobne odovzdaný podpredsedovi vlády a ministrovi zahraničných vecí Miroslavovi Lajčákovi;
- list Ing. Mgr. Elišky Madžovej podpredsedovi vlády a ministrovi zahraničných vecí zo dňa 3. 9. 2013;
- otvorený list podpredsedovi vlády a ministrovi M. Lajčákovi zo 4. 9. 2013 od otca Vitalija z linky Valentín;

- list predsedníčky Fóra života pani Marcely Dobešovej poslancom NR SR zo 14. 11. 2013;
- spoločný list predsedu Fóra kresťanských inštitúcií Františka Neupauera a predsedníčky Fóra života Marcely Dobešovej predsedovi vlády R. Ficovi;
- môžeme tiež odkázať na informácie z tlačových besied – napr. z 8. 10. 2013, 14. 4. 2014, 19. 6. 2014, 8. 10. 2014 a ďalšie.

Osobitne pripomíname nereprezentatívne zloženie Koordinačného výboru, Riadiaceho výboru a redakčného tímu k príprave celej Stratégie.

Potrebná je Alternatíva

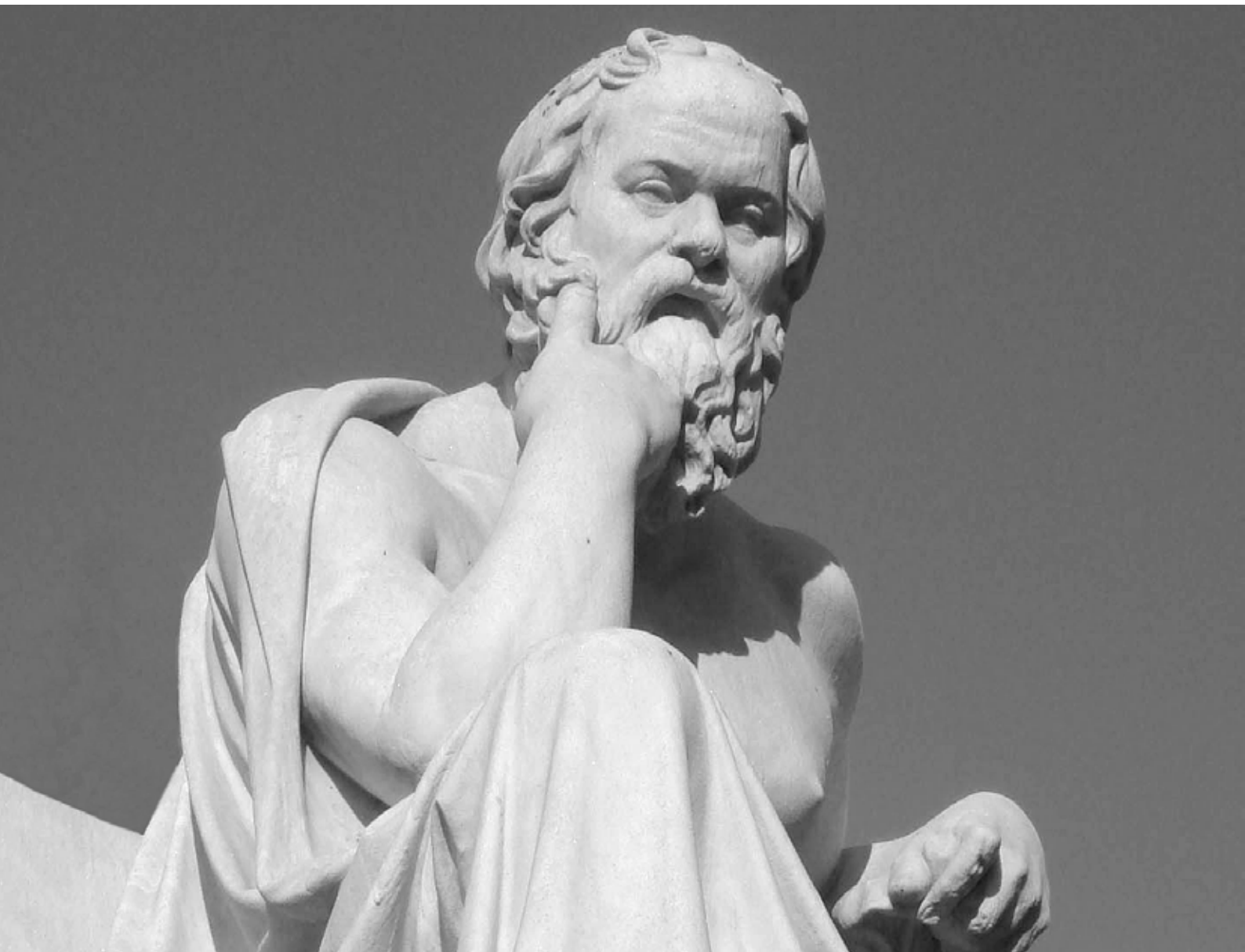
Uvedené dôvody nás viedli k vypracovaniu dokumentu **Ľudské práva pre všetkých**.

Nechceme len poukazovať na vážne nedostatky, chceme konštruktívne tvoriť. Náš dokument je reálnou alternatívou k predkladanej vládnej Stratégii. Cieľom našej Alternatívy je ponúknuť prijateľný prístup k riešeniu problémov súvisiacich s dodržiavaním ľudských práv na Slovensku. Nerobí si však nárok, aby bola označená termínom stratégia v plnom zmysle slova. Personálne a časové kapacity nám toto neumožňovali. Predsa si však, pred verejnosť a verejnú správu, dovoľujeme predstúpiť s dokumentom, ktorý sa usiluje pomenovať hlavné okruhy problémov v oblasti ľudských práv dôležitých pre obyvateľov Slovenska a hľadať súčasne primerané riešenia. Okruhy problémov sme rozčlenili do kapitol: Slovo na úvod, Filozoficko-sociologický rámec, Ochrana života, Ochrana a podpora rodiny, Sociálne záležitosti, Právo na vzdelanie, Práva seniorov, Zdravotne postihnuté osoby, Právny štát, súdnictvo a prokuratúra, Životné prostredie, Obete násilia a Záver.

Sme presvedčení, že prebieha zásadný civilizačný zápas a vláda SR v súčasnosti rozhoduje, na ktorú stranu prehodí výhybku ďalšieho vývoja na Slovensku.

Ak vláda prijme „modernú“ Stratégiu bez skutočnej snahy nájsť prijateľný kompromis, obávame sa dlhodobých negatívnych dôsledkov na spoločnosť. Riešenie vidíme v trpezlivom hľadaní toho, na čom sa dokážeme zhodnúť. Menej je niekedy viac.

Veríme, že problémy, opísané v Alternatíve, sa budú postupne riešiť. Budeme radi, ak uvedený dokument poslúži slovenským verejným autoritám – bez ohľadu na stranícku príslušnosť; ak povzbudí verejnosť a osobitne rodičov, aby sme spoločne posunuli spoločnosť na Slovensku krok za krokom k svetu viac priateľskému, férovému a otvorenému voči človekovi. Ľudské práva sú pre všetkých.

I. FILOZOFICKO-SOCIOLOGICKÝ RÁMEC

Prirodzeno-právny verzus pozitivisticko-právny prístup

Z prirodzeno-právneho prístupu k ľudským právam vyplýva, že ony jestvujú skôr ako spoločnosť a ona ich nemá „vytvárať“, ale ich má len pomenovať a uznať. Pravda sa nevyrába a nemanipuluje. Pravda sa hľadá a prijíma. Takto chápeme prístup k ľudským právam.

Sme presvedčení, že Stratégia by mala byť postavená na prirodzeno-právnom výklade pôvodu ľudských práv – a nie na pozitivisticko-právnom. Nasledujúci príklad nevyznieva adekvátne, ale chceme ním – nič viac a nič menej (!) – iba dokumentovať, aké riziko môže vytvoriť technokratické, čiže pozitivisticko-právne konštruovanie ľudských práv. Ako negatívny príklad nám môže slúžiť historická skúsenosť s nacistickým režimom, ktorý sa úplne odklonil od prirodzeno-právneho prístupu a dal sa na cestu pozitivisticko-právneho výkladu ľudských práv. V praxi to, žiaľ, dospelo až tak ďaleko, že deportácie Židov a Rómov, dokonca aj ich likvidácia, boli vlastne legálne, pretože tieto osoby boli formálne pozbavené ich základných práv.

Prirodzené ľudské práva nikto nikdy reálne nespochybnil. Naproti tomu sa tzv. „moderné ľudské práva“ vyznačujú tým, že sú vnímané protirečivo. Veľká väčšina spoločnosti ich spochybňuje a vníma ich ako nesprávne a nenáležité, nasilu vnucované malou časťou spoločnosti. Toto možno konštatovať tak na Slovensku, ako aj inde vo svete! Proti ich prijatiu sa uskutočňujú státisícové, ba miliónové demonštrácie. Niektoré z týchto „práv“ vychádzajú z partikulárnych, vedeckou komunitou spochybňovaných filozoficko-sociologických koncepcií – napr. z gender ideológie. Preto ich možno označiť za sociálne inžinierstvo. Samotný fakt, že niektoré právne normy boli prijaté aj medzinárodnými grémiami, ešte neznamená, že sa stanú skutočným, historicky overeným, prínosom pre ľudstvo a že nebudú znamenať vo vývoji ľudstva len „slepú uličku“ a problémy.

Podstata ľudských práv

Ľudské práva prináležia každej ľudskej osobe jednoducho preto, že táto osoba jestvuje (ontologický princíp ľudských práv). Ľudské práva majú predovšetkým chrániť dôstojnosť každého človeka a vytvárať podmienky na jeho všestranný osobný rozvoj. Majú pomáhať vytvárať rovnováhu v medziludských vzťahoch a zamedziť situáciám, ktoré fyzicky či psychicky ponížujú a ničia ktoréhokoľvek človeka. Nemajú človeka zväzovať, ale mu majú zabezpečovať priestor slobody a vytvárať priestor istoty a bezpečnosti. Ak majú byť ľudské práva reálne naplnené, každý má popri práve na vyžadovanie svojich práv aj povinnosť uznávať práva tých druhých. Obraz povie niekedy viac, ako analytické definície. Ľudské práva nemajú byť kazajkou, ktorá človeka zvierá. Majú byť hrejivým svetlom, ktorý zabezpečuje človeku teplo a príjemný pocit. Ak treba, majú byť aj brnením, ktoré ho chráni pred ranami z okolia.

Jednou zo základných požiadaviek kladených na ľudské práva je, že nesmú byť v rozpore s prirodzeným zákonom, musia s ním byť v súlade. Prirodzený zákon možno charakterizovať ako súhrn najzákladnejších princípov a hodnôt, potrebných pre život jednotlivca i spoločnosti, na ktorých je možno racionálne sa zjednotiť – bez ohľadu na ideologické východiská. Možno ho v stručnosti zhrnúť do týchto štyroch bodov:

1. **Život** – je najzákladnejšie právo; ak nie je bezpodmienečne napĺňané, nemá zmysel hovoriť o ďalších právach. Chráni ho napr. Všeobecná deklarácia ľudských práv (ďalej VDĽP), čl. 3; Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobodách (ďalej EDĽP), čl. 1; EDĽP – Protokol č. 6, čl. 1; Protokol č. 13, čl. 1. Chráni ho aj 5. prikázanie Dekalógu.
2. **Rodina** – je najvhodnejšie miesto na zabezpečenie pokračovania života a na výchovu budúcej generácie. Chráni ju napr. VDĽP 16, 25; EDĽP 8, 12; EDĽP – Protokol č. 7, čl. 5. Chránia ju aj 4., 6. a 9. prikázanie Dekalógu.
3. **Vlastníctvo** – ak si má človek udržiavať život, slobodu a ak sa má postarať o rodinu, musí mať na to potrebné zabezpečenie. Chráni ho napr. VDĽP 17, ESĽP – Dodatokový protokol, čl. 1. Vlastníctvo chráni aj 7. a 10. prikázanie Dekalógu.
4. **Pravda sa musí chrániť, nepravda potierať.** Niektoré súčasné ideológie kladú pravdu a nepravdu de facto na jednu rovinu v duchu hesla: „každý má svoju pravdu“. Táto rezignácia na pravdu je pre ľudskú spoločnosť veľmi nebezpečná. Žiaľ, toto sa presadzuje dokonca aj na mnohých univerzitách. Určitým spôsobom chráni pravdu Preambula VDĽP, VDĽP 1, 26; EDĽP 9; Dodatokový protokol, čl. 3. Pravdu chráni aj 8. prikázanie Dekalógu.

Ak sa jednotlivci i spoločnosť týchto prirodzených hodnôt držia a chránia ich v každodennom živote, život prebieha v pokoji a vo vzájomnej harmónii. Tieto princípy a hodnoty sa počas generácií uznávali a nespochybovali.

Je podnetné, čo napísal krátko po páde komunistických režimov, v máji roku 1991, Ján Pavol II. v encyklike *Centesimus annus*. V súvislosti s budovaním „dôveryhodných a pevných základov demokracie“ v post-socialistických krajinách uvádza takýto inšpiratívny katalóg ĽP. „Medzi najzákladnejšími právami treba spomenúť právo na život, ktorého integrálnou časťou je právo na rozvíjanie života po počatí v materskom lone; právo žiť v jednotnej rodine a v mravnom prostredí, ktoré je priaznivé pre rozvoj vlastnej osobnosti; právo na rozvoj vlastnej inteligencie a slobody v hľadaní a poznávaní pravdy; právo podieľať sa prácou na sprístupňovaní bohatstva zeme, a tak zarábať na vlastné živobytie i živobytie svojich blízkych; právo slobodne zakladať rodinu a prijať a vychovávať deti pri zodpovednom používaní sexuality. Prameňom a syntézou týchto práv je v istom zmysle náboženská sloboda, ponímaná ako právo žiť v pravde vlastnej viery a v zhode s transcendentnou dôstojnosťou vlastnej osoby.“ (CA, 47) Tento zoznam vychádza z triezveho racionálneho uvažovania, možno povedať, že iným spôsobom opisuje už vyššie spomenutý prirodzený zákon.

Kompatibilita s Ústavou SR

Akákoľvek štátna stratégia vrátane Stratégie ľudských práv by mala vychádzať zo základnej normy štátu, čiže z Ústavy SR. Musí vychádzať aj z hodnôt, na ktorých je Slovenská republika založená. Naša ústava deklaruje, že Slovenská republika sa neviaže na nijaké náboženstvo ani na nijakú ideológiu. Naš štát sa neviaže ani na kresťanskú vieru, ani na ateistickú ideológiu, ani na gender ideológiu a pod. Naša ústava však súčasne zakotvuje, že Slovenská republika je založená na určitých hodnotách, ktoré uznáva a považuje za správne aj veľká väčšina spoločnosti. Preambula Ústavy SR tieto hodnoty zakotvuje ako

cyrilo-metodské dedičstvo. To znamená, že aj stratégia ľudských práv sa musí zakladať na rovnakých hodnotách, na akých je založený samotný štát. Inak by to nebola štátna stratégia, ale len súkromnoprávna iniciatíva istej skupiny.

Presadzovanie ideológie

Sme, žiaľ, nútení konštatovať, že pripravovaná Stratégia na ochranu a podporu ľudských práv nie je založená na týchto hodnotách. Taktiež sa nám javí, že nevychádzala dostatočne z analýzy reálnych problémov a potrieb ľudí na Slovensku. Vnímame ju skôr ako určitú zásterku na nenápadné pretláčanie gender ideológie a jednostranné zavádzanie tzv. „moderných ľudských práv“ lesbiab, gejov, bisexuálnych, transsexuálnych a intersexuálnych osôb (LGBTI). Toto tvrdenie je dosť expresívne a zjednodušené, ale napriek tomu sme presvedčení, že vyslovuje základnú podstatu navrhovanej vládnej Stratégie.

Stav západnej spoločnosti

Mnohí analytici, sociológovia sa zamýšľajú nad stavom západnej civilizácie. Najintegrálnejšou výpoveďou o kondícii európskej a západnej spoločnosti je demografická kríza, ktorá ohrozuje jej samotnú podstatu, teda udržateľnosť. Spoločnosť robí de facto pomalú, dlhodobú samovraždu. Ale jednotlivcov akoby sa to zatiaľ netýkalo – toto ohrozenie ešte masovo nevnímajú. Demografická zima je realita, ktorá na nás nedoľahne „zajtra“. Ale už „pozajtra“ začneme jej ťaživé dopady všetci pociťovať. Demografický pokles je mnohovýrovňový problém. Sme presvedčení, že jednou z príčin je aj presadzovanie tzv. moderných ľudských práv.

Potreba spoločenskej dohody

V minulosti sa základné ľudsko-právne dokumenty prijímali širokým konsenzom a prinášali veľkú nádej, napr. Všeobecná deklarácia ľudských práv, 1948; Európsky dohovor o ľudských právach, 1952. Naproti tomu, viaceré snahy o presadenie tzv. moderných nadštandardných ľudských práv dnes vážne rozdeľujú jednotlivé spoločnosti, nenechávajú ľudí ľahostajných a podnecujú k demonštráciám, či petíciám. Ľudia sú napr. rozhorčení, keď sú rodičia pokutovaní a zatváraní za to, že odmietajú poselať svoje deti na povinnú sexuálnu výchovu odporujúcu ich pohľadu na svet; keď sa učiteľka v škôlke musí správať „rodovo neutrálne“ voči deťom a nesmie vysloviť slová: chlapec, dievča, on, ona – ináč jej hrozí okamžité prepustenie zo zamestnania.

Veríme, že na Slovensku nedospejeme k takýmto abnormalitám. Aj týmto materiálom sa usilujeme prispieť k udržaniu prirodzeného významu ľudských práv, aby zostali **ľudskými právami pre všetkých**.

II. OCHRANA ŽIVOTA

Povinnosť **rešpektovať právo na život** vyplýva pre Slovenskú republiku z viacerých medzinárodných a európskych dohovorov. Všeobecná deklarácia ľudských práv uvádza právo na život v článku 3, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach v článku 6, Dohovor Rady Európy o ochrane ľudských práv a základných slobôd v článku 2, Charta základných práv Európskej únie tiež v článku 2. Ústava SR ho zakotvuje v článku 15 ods. 1 nasledovne: „Každý má právo na život. Ľudský život je hodný ochrany už pred narodením.“

Právo na život je prvé a najzákladnejšie ľudské právo. Svojou podstatou stojí nad inými ľudskými právami, pretože bez práva na život nemôžu byť realizované iné ľudské práva. Právo na život prináleží každej ľudskej bytosti ako ľudskej bytosti. Je zakotvené v celom rade medzinárodných dokumentov. Hoci sa ochrana života všetkých ľudí zdá byť samozrejmovou záležitosťou, nie je to tak. Existujú určité ľudské bytosti, ktoré sú chránené v menšej miere. Patria k nim nenarodené deti. Osobitnú pozornosť v tejto súvislosti si zasluhujú starší ľudia a dlhodobo chorí. V tejto kapitole sa im venujeme v druhej časti.

HLAVNÉ PROBLÉMY:

Ochrana nenarodených detí a sloboda svedomia

Právo na život súvisí s **princípom rovnosti**, ktorý je taktisto zakotvený v uvedených medzinárodných a európskych dokumentoch. Jeho vyjadrením je **princíp nediskriminácie** na základe viacerých kritérií. Jedným z týchto kritérií, podľa článku 21 ods. 1 Charty základných práv Európskej únie, je aj kritérium veku. V Ústave SR je princíp nediskriminácie uvedený v článku 12 ods. 2. Obsahuje zákaz diskriminácie na základe „iného postavenia“, do ktorého patrí aj kritérium veku. To znamená, že je v zásade neprípustné, aby ľudská bytosť požívala nižšiu alebo vyššiu mieru ochrany len preto, že dosiahla určitý vek. Je neprípustné vytvárať rozličné kategórie ľudí s rozdielnou mierou ľudskej dôstojnosti alebo rozdielnym katalógom subjektívnych práv podľa dĺžky ich života. Z toho vyplýva záväzok chrániť práva ľudských bytostí **po narodení aj pred narodením**. Vytváranie rozdielov v právnej ochrane nenarodených a narodených ľudí, ak ide o ich dôstojnosť a integritu, je neoprávnenou diskrimináciou.

Napriek tomu, že má byť ľudský život chránený aj pred narodením, v podmienkach SR tomu tak nie je. V zmysle rozhodnutia Ústavného súdu z roku 2007 je Zákon č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení neskorších predpisov v súlade s Ústavou. Slovenská legislatíva tak naďalej neposkytuje dostatočnú ochranu nenarodeným deťom do 12. týždňa tehotenstva. Tento stav znamená, že tieto **nenarodené deti** sú špecifickou menšinou, ktorá je **obeťou neoprávnenej diskriminácie na základe veku**. V dôsledku toho na Slovensku umelým potratom denne prichádza o život približne 20 počatých detí. Okrem toho ďalšie deti zomierajú kvôli abortívnym účinkom antikoncepčných prostriedkov. Ich základné ľudské právo, právo na život, nie je garantované a rešpektované.

Na druhej strane, pozitívnym prvkom je podmienka informovaného súhlasu ženy pri žiadosti o umelý potrat, resp. jej zákonného zástupcu, ak je neplnoletá. Ďalším pozitívom je zavedenie lehoty 48 hodín, ktorá musí uplynúť medzi odoslaním hlásenia o poskytnutí informácií a vykonaním samotného zákroku. Žena, ktorá zvažuje potrat, by teda mala byť podľa zákona informovaná o tomto zákroku a jeho následkoch, ako aj o organizáciách, ktoré by jej vedeli poskytnúť potrebnú pomoc.

Mnohé tehotné ženy sa však v praxi stretávajú s **necitlivým prístupom** poskytovateľov zdravotnej starostlivosti a zdravotníckych pracovníkov. Stáva sa, že títo ľudia neprejavujú dostatočnú úctu voči počatému dieťaťu a považujú ho za „biologický materiál“ alebo „zhluk buniek“, a tiež to, že v prípade zvažovania umelého potratu nepodajú žene informácie o alternatívnych riešeniach tehotenstva zrozumiteľnou, citlivou a prijateľnou formou. Z titulu svojho povolania by sa však mali usilovať práve o ochranu života a zdravia všetkých ľudských bytostí (vrátane nenarodených detí), pokiaľ je to v konkrétnych okolnostiach možné. V týchto podmienkach sa potom ženy rozhodujú o umelom potrate na základe faktorov, ktoré hovoria v neprospech počatého života.

NAVRHOVANÉ RIEŠENIA:

Hoci slovenská legislatíva umožňuje neoprávnenú diskrimináciu nenarodených detí a dovoľuje ukončenie života ľudskej bytosti v prvých troch mesiacoch tehotenstva, existujú určité prijateľné opatrenia, ktoré by mohli pomôcť zlepšiť postavenie nenarodených detí na Slovensku.

Podpora tehotným matkám

Jednou z možností je zamerať sa na frekventované príčiny umelých potratov. Častou príčinou býva nepriaznivá sociálna a ekonomická situácia matky, prípadne jej okolia. Ďalším dôvodom je nedostatok informácií o alternatívnych riešeniach neželaného tehotenstva, ako napríklad utajený pôrod či adopcia. V tejto situácii je úlohou štátu vytvárať priaznivejšie podmienky pre neplánovane tehotné ženy. Je preto potrebné vypracovať opatrenia, programy a Akčné plány zamerané na **zlepšenie sociálnych a ekonomických podmienok neplánovane tehotných žien a zlepšenie informovanosti** o alternatívnych riešeniach neplánovaného tehotenstva. Je potrebné zabezpečiť, aby ženy mali prístup k odbornému poradenstvu s cieľom hľadať trvale uspokojivé riešenia ich situácie bez toho, aby boli vystavené negatívnym následkom umelého potratu.

Poradenstvo v prospech života

S týmto úzko súvisí problematika **poradenských inštitúcií**, ktoré sa zameriavajú práve na tehotné ženy, ktoré zvažujú potrat. Otázka rozhodovania sa o potrate je totiž tak významným rozhodovaním v živote ženy, ktoré presahuje hranice medicíny, že nie je možné toto rozhodovanie ponechať iba v medziach gynekológie. S prihliadnutím na multifaktorovosť dôvodov pri zvažovaní umelého potratu je úlohou štátu zabezpečiť komplexnú odbornú starostlivosť vrátane **psychologického, sociálneho, právneho** a prípadne iného druhu **poradenstva**, ktoré bude dostupné pre všetky ženy rozhodujúce sa o svojom tehotenstve. Preto je potrebné vytvárať programy podpory a grantové schémy pre tento typ poradenských inštitúcií a hľadať spôsoby ich efektívneho prepojenia s gynekologickými ambulanciami v tom zmysle, aby sa vytvorila vytvorená účinná sieť pomoci pre tehotné ženy.

Citlivosť verejnosti k ochrane ľudského života

Ďalším vhodným opatrením je zvyšovať schopnosť empatie **verejnosti na hodnotu života nenarodených detí**. Na Slovensku totiž z určitých dôvodov pretrvávajú stereotypné predstavy o nenarodenom dieťati ako o „zhluku buniek“, ktorý je súčasťou matkinho tela, pričom rozhodovanie o ňom je vraj čisto súkromným rozhodnutím matky. Život počatého dieťaťa sa účelovo schováva za výrazy „tehotenstvo“ či „gravidita“. Aj terminológia umelého potratu je nepresná, hovorí sa o „umelom prerušení tehotenstva“, hoci ide v skutočnosti o „ukončenie života dieťaťa“. V záujme nediskriminácie nenarodených detí by sme mali používať presné výrazy, aby sme tým neznižovali ich hodnotu. V súvislosti s tým je osobitne potrebné zvyšovať schopnosť empatie poskytovateľov zdravotnej starostlivosti a zdravotníckych pracovníkov na hodnotu života nenarodených detí. Keďže (ako už uvedené vyššie) v tejto skupine ľudí sa vyskytujú prípady necitlivého zaobchádzania voči tehotným ženám a ich deťom. Je žiaduce, aby sa na nenarodené deti nahliadalo ako na živé bytosti, ktoré znamenajú neoceniteľný prínos do svojej rodiny aj do celej spoločnosti. Základným postojom spoločnosti, zdravotníkov, matiek i otcov by malo byť preferovanie ich života v každom jednotlivom štádiu, nie opak.

Pochovávanie nenarodených detí

Napokon, rešpektovanie dôstojnosti nenarodených detí by sa malo odzrkadľovať aj v prístupe k nim po ich smrti. Problematika **pochovávania potratených a mŕtvo narodených detí** je upravená v Zákone č. 131/2010 Zb. z. o pohrebníctve, v znení neskorších predpisov. Tento zákon zakotvuje právo rodiča písomne požiadať poskytovateľa zdravotnej starostlivosti o vydanie potrateného alebo predčasne odňatého ľudského plodu za účelom jeho pochovania. Poskytovateľ zdravotnej starostlivosti je povinný bezodkladne ho vydať rodičovi alebo ním poverenej pohrebnej službe. Prevádzkovateľ je povinný tento plod prevziať na základe žiadosti. Zákonný rámec pochovávania nenarodených detí je teda vytvorený, avšak v praxi sa uplatňuje zriedkavo, a to pre neinformovanosť poskytovateľov zdravotnej starostlivosti a zdravotníckych pracovníkov o tejto možnosti. Gynekologicko-pôrodnické oddelenia veľakrát zaujímajú k žiadosti rodičov o vydanie ich mŕtveho dieťaťa odmietavý postoj, čo v nich vyvoláva dodatočné traumatizovanie. Trpí tým obzvlášť matka dieťaťa, ktorá ho napríklad očakávala, a z nejakého dôvodu ho spontánne potratila. V tomto smere je nevyhnutné rešpektovať želanie matky a otca o pochovanie svojho dieťaťa. Keďže ide o právo rodičov dané zákonom, zdravotnícki pracovníci by mali byť o ňom informovaní, či už v rámci svojej prípravy na povolanie alebo neskôr, prípadne zabezpečiť informovanosť na jednotlivých gynekologicko-pôrodnických oddeleniach. Toto právo totiž nemôže zostať len vo formálnej rovine, je žiaduce, aby sa účinnejšie uplatňovalo v praxi.

Rešpektovanie slobody svedomia

Slovenská legislatíva obsahuje dobré čiastočné riešenia, ktoré sa týkajú práva na výhradu svedomia. V tomto kontexte sa skôr prikláňame k názoru, že je lepšie používať pojem rešpektovanie slobody svedomia, ako pojem výhrada svedomia. Toto právo zahŕňa viaceré oblasti, ktoré si dovoľíme príkladmo

uviesť. Ide o právo lekárov a zdravotníckych pracovníkov odmietnuť úkony, ktoré súvisia s umelým potratom, umelým oplodnením, predpisovaním antikoncepčných prostriedkov, práva lekárnikov odmietnuť výdaj antikoncepčných tabletiiek, právo rodičov žiadať ochranu svojich detí pred nevhodnou formou napr. sexuálnej výchovy a pod. Považujeme za vhodné, aby sa prijal v podmienkach Slovenskej republiky ústavný zákon, ktorý by posilnil ústavné garantovanie tohto práva. Uvedené právo by malo byť ústavne garantované aj inštitúciám (nemocnice, iné zdravotnícke zariadenia) nie iba jednotlivcom.

Legislatívne zmeny

Dovoľujeme si upozorniť, že v záujme ochrany ľudského života v jeho počiatkových vývojových štádiách by malo dôjsť k hĺbkovej zmene potratového zákona. Umelý potrat by v nijakom prípade nemal byť metódou kontroly pôrodnosti, či metódou ako predchádzať neželaným tehotenstvám. Rozhodnutie Ústavného súdu SR z roku 2007, ktoré tesnou väčšinou 7:5 potvrdilo legálnosť súčasného zákona, ktorý je účinný od roku 1987, nezohľadňuje náležité potrebu úcty a rešpektovania ochrany ľudského života, tak, ako to vo svojich stanoviskách uviedli aj 5 sudcovia Ústavného súdu SR, ktorí mali iné stanovisko. Ochrana základného práva na život nemôže byť vecou kompromisu v parlamente, či názorom väčšiny sudcov, ktorí rozhodujú o živote a smrti nenarodeného dieťaťa. Ochrana základného práva na život musí vychádzať z hodnoverných vedeckých faktov. Významnému genetikovi prof. Jerome Lejenuevi bola položená táto otázka: „*Môžeme hovoriť o ľudskej bytosti, v prípade oplodneného vajíčka?*“ prof. Lejenue odpovedal: „*Samozrejme. Plod je ľudskou bytosťou. Geneticky kompletnou. To nie je objav, to je fakt.*“ /Bližšie pozri: prof. Jerome Lejenue, Baby-Boy v. United States, s. 32./

HLAVNÉ PROBLÉMY:

Ochrana života u starších občanov a dlhodobo chorých

Dôležitá je ochrana práva na život aj v prípade starších ľudí a nevyliciteľne chorých osôb. Sme radi, že na Slovensku postupne dochádza k rozvoju hospicovej starostlivosti. Určite by sme však mohli mať viaceré výhrady k dostupnosti vhodných hospicov či nemocničných zariadení, kde sú umiestnení dlhodobo chorí pacienti.

Na Slovensku nie je dovoľená eutanázia – tzv. „smrť z milosti“, usmrtenie pacienta na jeho žiadosť, či žiadosť príbuzných. Uvedené je praktizované v niektorých štátoch EÚ – napr. v Holandsku. Nepredpokladáme, že by v blízkej budúcnosti došlo k zavedeniu eutanázie na Slovensku. Nedajú sa však vylúčiť návrhy jednotlivých poslancov či skupín, ktorí by takéto riešenie mohli presadzovať a argumentovať okrem iného aj ekonomickými dôvodmi.

V tejto súvislosti považujeme za potrebné rozvíjať systémové opatrenia v týchto oblastiach.

NAVRHOVANÉ RIEŠENIA:

Podpora úcty k životu

Podporovať úctu k ľudskému životu vo všetkých vývojových formách – od počatia po prirodzenú smrť.

Osobitný dôraz venovať dlhodobo chorým pacientom. Nie vždy ich vieme, aj pomocou moderných medicínskych prostriedkov, vyliečiť. Treba však podporovať všetky kroky, ktoré vedú k zmierneniu ich utrpenia a podpory ich sebavedomia ako ľudskej osoby. V tomto ohľade treba podporovať aj rôzne formy terapie, ktoré umožnia dlhodobo chorému zachovať si pocit vlastnej ľudskej dôstojnosti a úcty. Pre mnohých ľudí na Slovensku predstavuje významnú mieru životnej istoty náboženstvo. V tejto súvislosti treba oceniť, že za posledných 24 rokov došlo ku skvalitneniu duchovnej služby v mnohých nemocničných zariadeniach, čo sa prejavuje napr. možnosťou navštevovať kaplnky priamo v nemocniciach, účasťou na bohoslužbách v týchto priestoroch, duchovnou službou pre chorých v týchto zariadeniach. Významnú formu obohatenia v tejto oblasti predstavujú aj možnosti pre dlhodobo chorých a starších občanov sledovať bohoslužby prostredníctvom rozhlasu či televízie. Odporúčame pokračovať v týchto aktivitách a prispievať ku skvalitňovaniu podmienok pre činnosť duchovných a terapeutických pracovníkov v nemocniciach i žurnalistov masovokomunikačných prostriedkov.

Transparentnosť a účelnosť

Je potrebné prehľadnejšie a efektívnejšie vynakladať finančné prostriedky v zdravotníctve a sociálnych službách. Podporujeme väčšiu transparentnosť a spravodlivosť pri vynakladaní finančných prostriedkov pre starších občanov a dlhodobo chorých. Je tiež potrebné eliminovať možnosti korupcie, odčerpávajúcej zdroje pre ľudí, ktorí to veľmi potrebujú. O potlačenie korupcie sa treba usilovať ako o principiálnu vec, ktorá bezprostredne súvisí s dobrom pacienta. Prostriedky, ktoré sú určené pre túto oblasť treba využívať efektívnejšie. Taktiež treba zabezpečiť spravodlivejší prístup k týmto prostriedkom pre rôznych prevádzkovateľov – či už ide o štátnych, cirkevných alebo súkromných. Dôležité slovo, kto tieto prostriedky dostane, by mal mať pacient. Príspevky za rovnaké diagnózy a približne rovnaké liečebné prostriedky zo strany štátu, či samosprávy by mali byť na pacienta rovnaké. Pacient by si mal vybrať, kde tieto prostriedky pôjdu.

Podpora úcty k človeku

Budovanie úcty a citlivosti k starším ľuďom a chorým osobám. Ide o vytváranie prostredia, keď sa prostredníctvom rôznych projektov bude podporovať postoj úcty a pomoci ľuďom, pretože majú svoju dôstojnosť a hodnotu, aj keď už nie sú pri plnej sile alebo sú chorí. V tomto smere máme na mysli najmä grantové projekty pre mimovládne organizácie, školy, cirkvi, médiá a podobne, ktorých cieľom bude šíriť viac úcty a pochopenia v prospech lepšej akceptácie a pomoci pre starších občanov a k prospechu dlhodobo chorých.

III.

OCHRANA A PODPORA RODINY

Právo na ochranu manželstva a rodiny je uvedené v článku 41 Ústavy SR. V súvislosti s týmto právom je potrebné uviesť aj ďalšie články Ústavy SR, ktoré s výkonom tohto práva súvisia. Ide najmä o hospodárske, sociálne a kultúrne práva, ktorých realizácia významne vplýva na rozvoj a rast rodiny po všetkých stránkach. Tieto práva sú podrobnejšie vymedzené v článkoch 35 – 43 Ústavy SR, ako aj v ďalších významných medzinárodných dokumentoch napr. Všeobecná deklarácia ľudských práv, Pakt o občianskych a politických právach, Pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, Dohovor o ochrane základných práv a slobôd a ďalšie.

HLAVNÉ PROBLÉMY:

Právna ochrana manželstva sa v podmienkach Slovenskej republiky výrazne posilnila prijatím novely Ústavy SR dňa 4. júna 2014. Bola zakotvená jednoznačná ústavná definícia manželstva: „*Manželstvo je jedinečný zväzok medzi mužom a ženou.*“ Uvedená ústavná definícia manželstva je dôležitá z hľadiska ústavnej stability a jednoznačnosti, čo sa pod manželstvom myslí, v zmysle ústavného poriadku SR. Rovnako dôležitá je však aj nasledujúca veta, ktorú priniesla spomínaná novela ústavy: „*Slovenská republika manželstvo všestranne chráni a napomáha jeho dobru.*“ Uvedené predstavuje ústavný postulát zákonodarcu, ako má vyzerat' rodinná, sociálna, ekonomická, kultúrna, vzdelávacia politika štátu. Pri všetkých opatreniach, ktoré súvisia s rodinou a manželstvom by zákonodarca, ako aj ďalšie zložky moci v štáte – osobitne exekutíva, ale aj sudy – mali zohľadňovať ústavný postulát: „*Slovenská republika manželstvo všestranne chráni a napomáha jeho dobru.*“

Pokiaľ ide o rodinu ako takú, je potrebné vidieť fakt, že mnohé rodiny žijú v chudobe, ďalšie zápasia s viacerými problémami, ktoré sa týkajú ekonomickej a sociálnej oblasti. Je potrebné postupne budovať sociálno-ekonomické prostredie, v ktorom sa bude viac dariť ľuďom dosahovať slušnú životnú úroveň, zamestnanosť a vytvárať podmienky pre silné rodiny. Medzi dlhodobé priority na Slovensku, pokiaľ ide o rodinnú politiku, by mali patriť najmä:

- 1. Podpora zamestnanosti a ekonomické posilňovanie rodiny**
- 2. Rast a stabilita životnej úrovne**
- 3. Ochrana a podpora rodiny v jej vlastnej zodpovednosti**

Tieto tri hlavné priority sme podrobnejšie rozpracovali v nasledovnej časti.

NAVRHOVANÉ RIEŠENIA:

1. Podpora zamestnanosti a ekonomické posilňovanie rodiny

Je potrebné podporiť iniciatívy (zo strany podnikateľských subjektov, samosprávy, štátu), aby sa ľuďom, osobitne na Slovensku, dalo viac pri zamestnávaní sa v dôstojných pracovných podmienkach. V tejto oblasti vidíme ako prioritné dve konkrétne úlohy:

- zníženie odvodov, najmä pre ľudí s nízkymi príjmami;
- zlepšenie vzdelávacieho systému tak, aby školy nevychovali mladých nezamestnaných.

Pri tomto sa treba nechať inšpirovať dobrými skúsenosťami zo zahraničia. Ako dobrý príklad možno uviesť Nemecko, kde sú rozbehnuté projekty, ktoré umožňujú lepšie zosúladenie rodinného a pracovného života, či Fínsko, ktoré viac ako 3,3 % HDP vynaloží pre deti a rodiny. Za inšpiráciu taktiež stoja projekty, ktorých cieľom je prekonávať nezamestnanosť. Napríklad vo Fínsku existuje možnosť pre každého mladého absolventa školy, aby mal 3 mesiace odbornú stáž v podniku alebo štátnej inštitúcii. Je potrebné, aby mladí ľudia mali možnosť získavať pracovné návyky, privykať si na pracovný kolektív, rytmus práce a celkovo rozvíjať svoju osobnosť.

Zo strany štátu, maximálne eliminovať prípady, keď silné ekonomické subjekty, vrátane štátu, ekonomicky zneužívajú svoje silné, dominantné postavenie na pracovnom, či ekonomickom trhu. Ako prioritné vidíme tri oblasti:

- a) **Nevyplácanie miezd zamestnancom** – je potrebné prijať účinnú legislatívnu úpravu, ktorá odradí niektorých zamestnávateľov, ktorí nevyplácajú svojim zamestnancom riadne a načas celú mzdu. Uvedené predstavuje vážny problém sociálnej spravodlivosti – najmä v chudobnejších regiónoch Slovenska.
- b) **Riešenie problému nevyplácania dohodnutej odmeny najmä malým a stredným subdodávateľom** – v praxi dochádza k prípadom, keď veľké firmy bez relevantného právneho dôvodu nezaplatia za odvedenú prácu svojim subdodávateľom. Mnohé rodiny, najmä rodiny živnostníkov, to sociálne veľmi ohrozuje. Paradoxom v takýchto prípadoch je, že štát veľkej firme zaplatí, ona však nezaplatí svojim subdodávateľom. Je potrebné prijať adekvátnu právnu úpravu, ktorá bude presadzovať sociálnu spravodlivosť a chrániť rodiny, ktoré sú často existenčne závislé od vyplatenia či nevyplatenia faktúry, mzdy.
- c) **Spravodlivejší daňový systém** – podporujeme úsilie štátu o zamedzenie a elimináciu daňových únikov. Na druhej strane, štát by nemal požadovať úhradu DPH za faktúry, ktoré neboli ich vystavovateľom ani čiastočne uhradené (minimálne vo výške zodpovedajúcej DPH).
- d) **Posilňovanie ekonomickej samostatnosti rodiny** – považujeme za vhodné, aby došlo k posilneniu ekonomickej samostatnosti rodiny. Uvedené je možné dosiahnuť podporou rodinných foriem podnikania, menším daňovým a odvodových zaťažením rodín. Je želateľné, aby štát ponechal viac príjmov rodinám, ktoré si ich zarobili a potrebujú ich pre svoj rozvoj a zabezpečenie do budúcnosti.

2. Rast a stabilita životnej úrovne

Môžeme povedať, že slušná životná úroveň je indikátorom spokojnosti života občana. Zahŕňa viacero oblastí, z ktorých možno za najdôležitejšie považovať: vhodnú prácu a dobré pracovné podmienky; za vykonanú prácu vyplatenie (načas) spravodlivej mzdy; odpočinok, vrátane možnosti na dovolenku s rodinou; účasť na kultúrnom živote spoločnosti; právo na voľnú nedeľu; kvalitnú zdravotnú starostlivosť a primerané sociálne zabezpečenie; funkčný vzdelávací systém a ďalšie oblasti.

Mnohí si uvedomujeme rast a stabilitu životnej úrovne. Vidíme, že v Európe, ale aj na Slovensku, dochádza k nárastu sociálnych rozdielov. V tejto súvislosti je potrebné:

- zlepšovať podnikateľské prostredie, osobitne pomáhať malým a stredným zamestnávateľom;
- výrazne zlepšiť vymožitelnosť práva (tejto problematike sa venujeme v osobitnej kapitole).

Nasledujúce opatrenia, ktoré odporúčame nepredstavujú taxatívny výpočet všetkého, čo by bolo potrebné urobiť v prospech zlepšenia sociálno-ekonomického postavenia rodiny na Slovensku. Dovolíme si však poukázať na určité vybrané opatrenia, ktoré by rodine v sociálno-ekonomickej oblasti výrazne pomohli. Podporujeme tieto opatrenia v prospech rodiny:

- otcovskú dovolenku pre každého otca pri narodení dieťaťa (1 týždeň nad rámec zákonnej dovolenky);
- zvýšenie odpočítateľných položiek na deti a pre manželku. Rodič či rodičia, ktorí pracujú, si zaslúžia, aby štát ponechal ich rodine viac peňazí;
- ľahšie dostupné bývanie najmä pre mladé rodiny;
- umožniť zníženia daňového základu aspoň o časť mesačne platenej hypotekárnej splátky;
- daňové prázdniny pre novomanželov v trvaní jedného roka;
- zľavy vo verejnej doprave pre rodiny s deťmi;
- zohľadnenie obdobia starostlivosti o malé deti, najmä pre matky pre účely dôchodku;
- lepšiu spoluprácu štátu, obcí a mimovládnych organizácií pri vytváraní celkovej sociálno-ekonomického prostredia, ktoré bude priateľskejšie rodine a deťom;
- zavedenie inštitútu – Doložka vplyvov na rodinu ako povinnej súčasti pri predkladaní všeobecne záväzných právnych predpisov, ktoré majú dopad na rodinu;
- venovať zvýšenú pozornosť rodinám so zdravotne postihnutým členom (môže to byť otec, matka, alebo dieťa) a zabezpečiť zvýšenú ochranu živiteľa takejto rodiny pred stratou zamestnania.

DÔLEŽITÁ POZNÁMKA:

Na rodinu vplývajú tri druhy faktorov.

Prvý, ktorý možno považovať za najdôležitejší, je osobné nasadenie muža a ženy, ktorí sa rozhodnú vstúpiť do manželstva a založiť si rodinu. Bez osobného nasadenia, obetavosti, vzájomnej pomoci nijaká rodina nedokáže dlhodobo dobre fungovať.

Druhým faktorom je vplyv spoločnosti na rodinu. Máme tu na mysli rôzne celky, ktoré existujú v spoločnosti a významnou mierou ovplyvňujú rodinu. Ide o činnosť napríklad samosprávnych orgánov (Vyšších územných celkov ako aj miestnych samospráv), ktoré významne vplývajú na prostredie, kde rodina žije. Pod vplyv spoločnosti však treba zahrnúť aj činnosť cirkví, mimovládnych organizácií, médií, neziskových organizácií, ale aj miestnych formálnych skupín či klubov, ktoré vplývajú na celkovú pohodu rodinu v danom prostredí.

Tretím dôležitým faktorom je činnosť štátu. Štát sa vo svojej ekonomickej, sociálnej, zdravotnej kultúrnej, vzdelávacej politike výrazne podieľa na formovaní prostredia, ktoré priaznivo alebo nepriaznivo vplýva na rodinu.

Dovolili sme si navrhnúť, konkrétne riešenia, ktorých aplikácia môže pozitívne ovplyvniť prostredie, v ktorom sa rodina nachádza.

Zdôrazňujeme, že nejde o úplný výpočet všetkých vhodných opatrení. Ide však naznačenie cesty - vízie, ktorou by sa vývoj ohľadne dobrej pro-rodinnej politiky mal uberať.

3. Ochrana a podpora rodiny v jej vlastnej zodpovednosti

Manželstvo považujeme za najlepšie prirodzené prostredie pre zdravý vývoj, výchovu detí a budúcnosť krajiny. Je potrebné, aby sociálna a ekonomická politika, tak na úrovni EÚ, ako aj na Slovensku, podporovala viac rodinu a pomáhala jej jednotlivým členom k celkovému rozvoju. V tomto ohľade ide o dlhodobý proces. Považujeme za dôležité, aby **legislatíva a ekonomické opatrenia boli naklonené podpore a ochrane rodiny.**

Dobrym štartom je novela Ústavy SR, ktorá bola prijatá 4. 6. 2014. Je potrebné v tomto trende (prijímanie zákonov a ekonomických opatrení v prospech rodiny) dlhodobo pokračovať.

Ochrana tehotných matiek a malých detí

Odporúčame, aby sa do slovenskej legislatívy zakotvila účinnejšia ochrana tehotných matiek a matiek malých detí do veku 3 rokov. Odporúčame, aby do Zákonníka práce boli prijaté ochranné ustanovenia, ktoré budú tehotnú matku a matku s malými deťmi chrániť v troch oblastiach:

1. Zamestnávateľ nebude môcť tehotnej žene a matke s deťmi do 3 rokov prikázať prácu v noci.
2. Matku s dieťaťom do 3 rokov, pokiaľ pracuje, nebude môcť poslať na služobnú cestu bez jej súhlasu.
3. Tehotnej žene a matke s malými deťmi nebude môcť zamestnávateľ prikázať nadčasy.

Vytváranie priaznivého prostredia pre rodinu

Vytváranie spoločenského prostredia, ktoré bude priaznivé rodine. V tomto ohľade je žiaduce zo strany štátu a samosprávy podporovať mimovládne, cirkevné a neziskové inštitúcie, ktoré podporujú prevenciu (predchádzanie rozpadov manželstiev a rodín formou vhodnej prípravy na manželstvo) ako aj terapiu (riešenie zložitejších rodinných problémov formou odborného poradenstva a inými formami pomoci a podpory). **Navrhujeme venovať zvýšenú pozornosť rodinám so zdravotne postihnutým členom (môže to byť otec, matka, alebo dieťa) a zabezpečiť zvýšenú ochranu živila takejto rodiny pred stratou zamestnania.**

Zodpovednejší život

Mládež potrebuje vzdelávanie a výchovu k zodpovednejšiemu životu. Človek nie je osamelým „ostrovom“, ale si vytvára vzťahy s inými ľuďmi. V tejto oblasti je potrebné, aby výchova a vzdelávanie viac reflektovali hodnotové postoje, ktoré sú založené na osobnej zodpovednosti za svoje konanie a vytváranie dobrých, harmonických vzťahov a rozumnými spôsobmi pre zvládanie a riešenie konfliktov.

Rovnosť pre všetkých

Pokiaľ ide o osoby s homosexuálnymi sklonmi, k týmto je treba pristupovať s úctou ako ku každej ľudskej bytosti. Z dôvodu svojej sexuálnej náklonnosti nemôžu byť zvýhodňovaní alebo znevýhodňovaní. Musia mať garantované všetky práva a slobody, ktoré prináležia každej individuálnej ľudskej bytosti. Nepovažujeme za správne, aby im boli osobitne priznávané nadštandardné práva, či už vo forme zákonných privilégií, alebo ekonomických zvýhodnení.

IV. PRÁVO NA VZDELANIE

Právo na vzdelanie je dôležitým základným právom, ktoré je v našej spoločnosti cenenou a uznávanou hodnotou a zaručuje všetkým občanom možnosť rozvíjať talenty, schopnosti, formovať osobnosť, získavať zručnosti, čím sa posilňujú kompetencie jednotlivca a v konečnom dôsledku uplatnenie v pracovnom aj v spoločenskom živote.

Podľa čl. 42 ods. 1. Ústavy Slovenskej republiky má právo na vzdelanie každý. Školská dochádzka je povinná. Jej dĺžku po vekovú hranicu ustanoví zákon. V ďalších odsekoch tohto článku sa ustanovuje: „*Občania majú právo na bezplatné vzdelanie v základných a stredných školách, podľa schopnosti občana a možnosti spoločnosti aj na vysokých školách. Zriaďovať iné školy ako štátne a vyučovať v nich možno len v podmienkach ustanovených zákonom. V takýchto školách sa môže vzdelávanie poskytovať za úhradu. Zákon ustanoví, v akých podmienkach majú občania pri štúdiu právo na pomoc štátu.*“ V našej legislatíve je viac zákonov, podľa ktorých sa uskutočňuje výchova a vzdelávanie, najdôležitejšie z nich sú: Zákon o výchove a vzdelávaní a Zákon o vysokých školách, v platnom znení.

Ústava zaručuje každému právo na vzdelanie. Každému, nie len občanom Slovenskej republiky. Ale rôzne vymedzuje subjekty, ak sa venuje otázke platenia za štúdium. Je potrebné uviesť, že vykonávacie zákony, medzinárodné zmluvy či predpisy európskeho práva môžu rozšíriť okruh subjektov, ktoré nie sú povinné za štúdium platiť, aj na iné osoby, ako sú slovenskí štátni občania.

Právo na vzdelanie patrí medzi tzv. hospodárske, sociálne a kultúrne práva, pri garantovaní ktorých je štát povinný aktívne vytvárať a zabezpečovať systémy na ich uplatňovanie a je tiež obsiahnuté aj v medzinárodných dohovoroch, ktorými je Slovenská republika zaviazaná. Vyžaduje teda právnu reguláciu štátom.

Podľa čl. 2 Dodatkového protokolu k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd sa nikomu nesmie odoprieť právo na vzdelanie. Pri výkone akýchkoľvek funkcií v oblasti výchovy a výučby, ktoré štát vykonáva, bude rešpektovať právo rodičov zabezpečovať túto výchovu a vzdelávanie v zhode s ich vlastným náboženským a filozofickým presvedčením.

HLAVNÉ PROBLÉMY:

Príliš veľa častých zmien

Vzdelávací systém, a tým výchova a vzdelávanie na Slovensku, sa za posledné roky prepadáva a dostáva sa na nižšiu kvalitatívnu úroveň. Permanentné zmeny v legislatíve, ktoré neprešli overovaním a zavádzali sa počas v priebehu pár mesiacov, ubližujú žiakovi, znižujú status pedagóga a odborného zamestnanca, sú príčinou znižovania úrovne nášho školstva.

Kvalita vzdelávania sa znižuje

Ponuka vzdelávania najmä na stredných a vysokých školách prevyšuje dopyt (počet škôl je výrazne vyšší ako primeraný počet uchádzačov). O počtoch tried a žiakov rozhodujú v prípade neštátnych stredných škôl Vyššie územné celky (VÚC), ktoré sú zriaďovateľmi rovnakého typu škôl. Táto kompetencia je

diskriminačná k neštátnym školám. Navyšovanie počtu žiakov v triedach, integrácia žiakov s ťažkosťami, sťažujú prácu učiteľa a často znemožňujú používať individuálny prístup k žiakovi. Stráca sa prehľad o činnosti a kompetenciách škôl a školských zariadení, netransparentné je aj financovanie, najmä pokiaľ ide o originálne kompetencie.

Finančné podhodnotenie miezd v školstve

Zamestnanci rezortu sú dlhodobo finančne podhodnotení. Mzda v školstve je neporovnateľne nižšia v porovnaní s krajinami EÚ. Máme zle nastavený systém ohodnotenia, zaradenia do tried, kategórií podľa odpracovaných rokov (navýšenie za odpracované roky len počas praxe 35 rokov), podľa ukončeného vzdelania. Niektoré kategórie pedagogických a odborných zamestnancov majú zamedzený prístup k získaniu kreditových príplatkov.

Diskriminácia odborných zamestnancov

Hoci odborní zamestnanci v rezorte školstva robia odborné psychologické činnosti ako je psychoterapia, odborná a metodická činnosť pre školy a školské zariadenia, rodičov, deti a zamestnancov v rezorte školstva, nie sú im uznané odborné kompetencie, ktoré získali v postgraduálnych štúdiách a psychoterapeutických výcvikoch. Niektoré uznávané programy vzdelávania pre nich trvajú aj niekoľko rokov. Diskriminovaní sú aj v odbornom medzirezortnom vzdelávaní, kde im nie sú uznané odborné kompetencie získané napríklad v rezorte Ministerstva zdravotníctva SR. Väčšinu vzdelávania si hradia z vlastných zdrojov. Diskriminácia zamestnancov v školstve sa vyskytuje aj z dôvodu nejednotného riadenia v školstve a zaradenia inštitúcie pod rôzne ministerstvá, ktorých odmeňovanie je odlišné. Dlhodobo sú znevýhodnení aj zamestnanci školstva, ktorých zriaďovateľom je obec, najmä v materských školách, školských kluboch, základných umeleckých školách. Napriek zvyšovaniu kvalifikácie podľa platnej legislatívy, nemajú samosprávy na dofinancovanie ich plátov. Rovnako podhodnotení sú nepedagogickí zamestnanci škôl a školských zariadení.

Spoločenské nedocenenie pedagógov

Pedagóg je podľa platnej legislatívy chránenou osobou, no bez reálneho zázemia. V praxi je často vystavovaný verbálnym, ale aj fyzickým útokom zo strany rodičov aj žiakov a on je ten, kto sa musí brániť. Šikanovanie preniklo aj do našich škôl a školských zariadení.

NAVRHOVANÉ RIEŠENIA:

Stabilizácia učiteľov a odborných pracovníkov

Odporúčame vypracovať Stratégiu dlhodobej stabilizácie učiteľov a odborných pracovníkov v školstve. Mala by zohľadňovať najmä možnosti odborného rastu, je potrebné vytvárať zdroje aj na lepšie finančné

ohodnotenie ich práce a pomáhať k dostupnejšiemu bývaniu, najmä mladším učiteľom a odborným pracovníkom, ktorí si zakladajú rodiny.

Rozvoj potenciálu každého dieťa

Ak chceme naplňovať Ústavu SR, malo by nám záležať na rozvoji potenciálu dieťaťa a usilovať sa o výchovu a vzdelávanie žiakov tak, aby sme mali stále viac úspešných absolventov, ktorí sa uplatnia v živote. V rozvíjaní talentov detí zohrávajú dôležitú úlohu základné umelecké školy, školské kluby detí a centrá voľného času, ktoré majú byť tak podporované štátom, aby v nich mohli pracovať kvalifikovaní pedagógovia. Investícia do formácie detí prostredníctvom voľnočasových aktivít je nielen investíciou do umeleckého a športového potenciálu národa, ale aj prevenciou nežiaduceho správania detí.

Vytváranie lepších podmienok

Vytvoriť podmienky pre všetkých zamestnancov škôl a školských zariadení tak, aby sa sprehľadnil školský systém a školy i školské zariadenia mali jasné kompetencie a financovanie. Aby zamestnanci škôl neboli v porovnaní s inými vysokoškolsky vzdelanými ľuďmi, prípadne v porovnaní s odborníkmi v iných krajinách EÚ, podhodnotení. Posilniť školskú samosprávu a radu školy tak, aby bola čo najviac nezávislá od vonkajších vplyvov.

Podporovať slobodný výber školy

Zachovať princíp rovnosti podpory od štátu pre všetky štátne i neštátne školy a posilniť princíp slobodného výberu školy a súťaživosť medzi školami a školskými zariadeniami. Upraviť legislatívu tak, aby pedagóg, ktorý je v súčasnosti chránenou osobou, mal možnosť v prípade ohrozenia, vymôcť si svoje práva.

Viac individuálneho prístupu k žiakovi

Znižovať počty žiakov v triedach s prihliadaním na integráciu a potreby žiaka. V tomto duchu vytvoriť podmienky a prispôbiť aj počet odborníkov pre deti so špeciálnymi potrebami. Škola má byť bezpečné miesto pre rozvoj, kde sa každý žiak cíti dobre.

Odstrániť diskrimináciu súkromných a cirkevných škôl

Je potrebné odstrániť do určitej miery pretrvávajúcu diskrimináciu medzi štátnymi školami na jednej strane a cirkevnými a súkromnými na druhej strane. Cirkevné a štátne školy sú vo výraznej menšine, menej ako 5 % zo všetkých škôl. Neobstoja argumenty, že rovnocenné financovanie štátnych škôl na jednej strane a cirkevných a súkromných na strane druhej si nemôže štátny rozpočet dovoliť. Je potrebné, aby príspevky na žiakov v jednotlivých regiónoch Slovenska boli spravodlivejšie rozdeľované medzi školy,

bez ohľadu na to, či je ich zriaďovateľom štát (samospráva), cirkev alebo súkromná inštitúcia. Taktiež je spravodlivé a voči učiteľom korektné, aby bol normatív na žiaka domáceho vzdelávania rovnaký ako na žiaka v prezenčnom vzdelávaní.

Rešpektovanie práv rodičov

Je potrebné, dôsledne implementovať garancie práv rodičov, aby výchova a vzdelávanie detí, osobitne v materských a základných školách prebiehala v súlade s ich filozofickým a náboženským presvedčením. Osobitne sa to týka otázok, ktoré súvisia so sexuálnou výchovou. Rodičia majú práva na ochranu svojich detí pred ideológiami, ktoré sa usilujú prenikať aj do školského systému. Je nevyhnutné garantovať povinné vzdelávanie detí, avšak nie povinnú školskú dochádzku. **V súvislosti s rešpektovaním práv rodičov je potrebné vytvoriť dobré legislatívne podmienky pre domácu školu** pri klasickom (nie komisionálnom) polročnom preskúšaní žiaka a splnení všetkých kvalifikačných kritérií rodičov (domácich učiteľov, garantov). Je nevyhnutné, aby sa rodič informovaným súhlasom vyjadril k zaradeniu svojho dieťaťa do aktivity, ktorá nesúvisí priamo s vyučovacím procesom, prípadne nie je realizovaná zamestnancom školy. **Rodič by mal mať právo vyjadriť sa k učebným osnovám a uplatniť si výhradu vo svedomí.**

V. SOCIÁLNE ZÁLEŽITOSTI

Sociálne práva predstavujú dôležitú oblasť ľudských práv. Na ich uplatnenie a efektívnu realizáciu je potrebná súčinnosť zo strany štátu a spoločnosti. Je veľmi dôležitá ich správna implementácia. Ak sa napr. neodbornými zásahmi štátu deformuje pracovný trh, vytvára to zhoršenie konkurencieschopnosti ekonomiky a následne rast nezamestnanosti. Naopak, ak štát vytvorí dobré konkurenčné prostredie, zlepši vymožitelnosť práva a dá aj vhodné stimuly pre tvorbu pracovných miest najmä s vyššou pridanou hodnotou prispieva tým k zamestnanosti ľudí, vyšším mzdám a rastu životnej úrovne. Čo sa týka ústavného rámca – sociálne práva sú definované v Ústave SR, piaty oddiel – Hospodárske, sociálne a kultúrne práva. Spomedzi dôležitých sociálnych práv, ktoré sa neraz prelínajú s hospodárskymi právami, si dovoľme uviesť právo na prácu, právo na slobodnú voľbu povolania, právo podnikat' (čl. 35 Ústavy SR), právo na spravodlivú odmenu za prácu, právo na dôstojnú životnú úroveň (čl. 36 Ústavy SR), právo na ochranu svojich hospodárskych a sociálnych záujmov (čl. 37 Ústavy SR), právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe (čl. 39 Ústavy SR), právo na zdravie (čl. 40 Ústavy SR). Nasledujúcim textom chceme poukázať na hlavné problémy v sociálnej oblasti a načrtneme ich možné riešenia.

HLAVNÉ PROBLÉMY:

Zamestnanosť, právo na prácu

Právo na prácu pre každého občana SR je zakotvené v Ústave SR. Pomoc pri realizácii tohto práva má zabezpečovať Ústredie práce a sieť Úradov práce. Ich úspešnosť je dlhodobo na nízkej úrovni, o čom svedčí i takmer 375 000 evidovaných nezamestnaných. Problémom je v tom, že vláda a Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR nedostatočne reflektujú tento stav a zotrvávajú na zastaraných prístupoch pri riešení tohto problému. Súčasná politika zamestnanosti je strnulá a zotrváva na schematických postupoch z minulosti a nezohľadňuje aktuálny vývoj na trhu práce. Vyznačuje sa prevažne len tvorbou dočasných pracovných miest s vysokými nákladmi, ktoré deformujú trh práce a diskriminujú zamestnávateľov, ktorí nepoberajú štátnu pomoc.

Štrukturálne najväčším problémom nezamestnanosti v SR je dlhodobá nezamestnanosť. Tento problém sa nerieši ako naliehavý a dôležitý. Ponúkané riešenia, vo forme systému aktivačných prác, sú pri dlhodoobej štrukturálnej nezamestnanosti nedostatočné.

Sociálna pomoc

Ak sa občan a rodina ocitne v nepriaznivej sociálnej situácii, má podľa ústavy SR nárok na pomoc štátu. Pomoc štátu sa realizuje buď formou poskytovania rôznych druhov dávok, alebo formou intervencie štátu metódami a prostriedkami sociálnej práce. Pomoc v hmotnej núdzi pre jednotlivca a rodinu sa realizuje poskytovaním dávok a príspevkov v hmotnej núdzi. Súčasný systém priznávania týchto dávok nemotivuje osoby v hmotnej núdzi zvyšovať si svoj príjem legálnym spôsobom. I keď majú v súčasnosti povinnosť na výzvu Úradu práce odpracovať určitý počet hodín mesačne formou aktivačných prác, toto opatrenie má zaručiť iba udržanie doterajšej výšky dávky. Vykonávaním aktivačných prác si každý nezvýši poskytovanú dávku o aktivačný príspevok. Čo sa týka jednotlivca bez príjmu, tomu sa príjem

zvýši o plnú výšku aktivačného príspevku. Ak je však v hmotnej núdzi rodina a jeden člen rodiny má akýkoľvek započítateľný príjem, druhý člen rodiny za vykonávanie aktivačných prác po výpočte konečnej sumy dávky a príspevkov nedostane plnú výšku aktivačného príspevku, ale krátenú o započítateľný príjem. Výsledkom je to, že za rovnakú prácu sa nevypláca rovnaká odmena. Dochádza jednoznačne ku diskriminácii rodín oproti jednotlivcom.

Doteraz tu chýbala legálna možnosť zvýšiť si príjem vlastnou prácou tak, aby plná výška odmeny za prácu bola osobe v hmotnej núdzi ponechaná, a zároveň sa ponechala i plná výška dávky a príspevkov. Zároveň tu chýba ponuka reálnej práce pre každého v hmotnej núdzi, ktorý je zároveň evidovaný nezamestnaný, aby si svoj príjem mohol zvýšiť.

Pomoc štátu pre rodiny v kríze alebo jednotlivcov v ťažkej životnej situácii sa realizujú úrady práce, prostredníctvom sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately. Vážnym problémom v tejto oblasti je dlhodobý nedostatok personálnych kapacít na riešenie vysokého počtu prípadov. Rovnako je nedostatok i zapojenie mimovládneho sektora do riešenia týchto prípadov. Výsledkom je riešenie len urgentných prípadov, podceňovanie konkrétneho problému zo strany zodpovedných zamestnancov niekedy s tragickými následkami a preťaženosť zamestnancov.

Sociálne služby

Poskytovanie sociálnych služieb sa v súčasnosti vyznačuje rôznou kvalitou ich poskytovania, dopytom, ktorý vysoko prevyšuje ponuku poskytovateľov za primerané ceny, nedostupnosťou niektorých druhov a foriem sociálnych služieb z dôvodu ich nedostatočnej ponuky a vysokou finančnou náročnosťou ich zabezpečovania. Ďalším problémom pri poskytovaní sociálnych služieb je spôsob posudzovania a rozhodovania o tom, aký druh a forma služby sa bude budúcemu prijímateľovi služby poskytovať. Žiadatelia a ich rodinní príslušníci dávajú prednosť celoročnej forme poskytovania sociálnych služieb pred ich ambulantnou a týždennou formou, alebo pred poskytovaním týchto služieb v domácnosti občana. Výsledkom sú dlhé čakacie lehoty pre umiestnenie v zariadeniach s celoročným pobytom, pričom nie je pre všetkých čakateľov celoročná služba nevyhnutná. Stále pretrváva povedomie občanov o viacročnej čakacej lehote na umiestnenie – a preto si mnohí podávajú žiadosti o umiestnenie do zariadenia v čase, keď to ešte nepotrebujú. Ak sú aj nakoniec vyzvaní na nástup do zariadenia, často nástup odkladajú na neskôr. Z hľadiska nákladov je celoročná forma poskytovania služby najdrahšia. Ide najmä o Domovy sociálnych služieb, zariadenia pre seniorov a špecializované zariadenia.

NAVRHOVANÉ RIEŠENIA:

Zamestnanosť, právo na prácu

Je predovšetkým potrebné zhodnotiť postavenie a úlohy ústredia práce a úradov práce a ich doterajšie výsledky práce podrobiť analýze. Na základe výsledkov analýzy prijať rozhodnutie o tom, či ponechať súčasnú štruktúru ústredia práce a úradov práce, alebo ju upraviť a prípadne niektoré úlohy preniesť na iné subjekty. Zároveň je potrebné aj nanovo zdefinovať úlohy verejných a súkromných služieb zamestnanosti.

Problém dlhodobej nezamestnanosti je tak závažný, že je potrebné riešiť ho úplne iným prístupom, napríklad vytvorením špecializovanej inštitúcie za aktívneho zapojenia obecnej samosprávy, zamestnávateľov a mimovládneho sektora. Pre dlhodobo nezamestnaných, ktorí stratili pracovné návyky, je potrebné vytvoriť chránený trh práce.

Sociálna pomoc

Pomoc v hmotnej núdzi je potrebné riešiť prierezovo. V súčasnosti osobu v hmotnej núdzi rieši na príslušnom Úrade práce osobitné oddelenie pomoci v hmotnej núdzi. Jeho možné zaradenie na trh práce rieši oddelenie sprostredkovateľských služieb a prípadné problémy v rodine a s výchovou detí rieši oddelenie sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately. Jednu osobu tak riešia traja odborní zamestnanci, každý izolovane, v rámci svojej agendy. Riešením je vytvoriť mikrotímy zložené zo zástupcov všetkých troch oddelení a spoločne hľadať riešenia ťažkej životnej situácie jednotlivca alebo rodiny s prípadným prizvaním ďalších zúčastnených (napr. zástupca obce, zástupca mimovládnej organizácie, prizvaný odborník a pod.). Riešenie problému s nezamestnanosťou súvisí so stavom hmotnej núdze a často i s problémami vo fungovaní rodiny. Nástrojom tohto riešenia je aj vytvorenie chráneného trhu práce. Riešením na vytvorenie systémovej práce na úseku sociálnoprávnej ochrany a kurately je posilnenie personálnych kapacít na Úradoch práce a súčasne vytvorením systému trvalého a udržateľného financovania práce terénnych sociálnych pracovníkov zo strany mimovládnych organizácií, ktoré sa tejto téme venujú.

Sociálne služby

Poskytovanie sociálnych služieb sa musí v budúcnosti zabezpečovať tak, aby sa uprednostňovali služby v domácnosti občana; ak to nie je možné, situácia sa bude riešiť ambulantnou alebo týždennou formou. Ak to zdravotný stav a sociálna situácia rodiny nebude umožňovať, až následne sa pristúpi k poskytovaniu celoročnej formy služby. Tento systém zníži počet čakateľov na celoročnú formu a zníži finančné náklady poskytovateľom a prijímateľom sociálnych služieb. Spôsobom, ako uviesť tieto princípy do života, je vytvárať systém komunitných služieb v mestách, mestských častiach, miestnych komunitách a obciach. Občan bude prijímať službu vo svojom prirodzenom prostredí s nižšími finančnými nákladmi. Z hľadiska demografického vývoja a starnutia obyvateľstva sa bude v budúcnosti zvyšovať počet žiadateľov o poskytovanie sociálnych služieb a z tohto dôvodu sa problém ich dostupnosti a finančnej udržateľnosti bude naďalej prehĺbovať.

VI. PRÁVA SENIOROV

Ústava Slovenskej republiky v článku 39 garantuje pre seniorov právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe. Zákaz diskriminácie podľa veku obsahuje menovite napr. aj Antidiskriminačný zákon. Viaceré medzinárodné dohovory na ochranu ľudských práv chránia vo svojich článkoch seniorov. Pre úplnosť treba dodať, že zatiaľ na medzinárodnej úrovni neexistuje špeciálny medzinárodný dohovor, ktorý by sa osobitne venoval tejto skupine osôb, ktorú predstavujú seniori. V praktickej rovine sa však seniori môžu odvolávať na početné ľudské práva v medzinárodných dohovoroch, ktoré sú garantované každej ľudskej osobe.

Skupina seniorov predstavuje početnú skupinu obyvateľstva. Vnútroštátne predpisy SR nevymedzujú pojem staršia osoba, starší človek či senior. Ústava SR používa v čl. 39 pojem „staroba“ v kontexte ustanovenia práva na primerané hmotné zabezpečenie v starobe (dá sa z neho vyvodiť, že ide o právo starších osôb). Za seniora sa zvykne označovať osoba, ktorá dovŕši vek odchodu do starobného dôchodku. V mnohých zahraničných materiáloch je kritériom vek 50+, resp. 55+, pretože už v tomto čase začínajú problémy starších osôb.

Je tiež potrebné vziať do úvahy diverzitu spoločenských vzťahov starších ľudí, ich rolí, statusov a životných trajektórií, a teda nevhodnosť vnímať ich ako homogénnu skupinu, určenú primárne na princípe príslušnosti k nejakému dosiahnutému chronologickému veku.

Spájať dovŕšenie tohto veku s vedomím, že osoba je odkázaná len na pomoc spoločnosti nie je správne. Seniori sú veľkým prínosom pre spoločnosť, najmä vďaka získaným životným skúsenostiam a schopnostiam. Pri koncipovaní tejto časti materiálu sme vzali do úvahy viaceré dokumenty, ktoré sa týkajú problematiky seniorov. Získali sme však dojem, že niekedy sú skôr administratívnym opisom zákonov a iných všeobecne záväzných právnych predpisov, ako vymedzím problémov, ktoré trápia seniorov. Pokúsime sa poukázať na hlavné z nich.

HLAVNÉ PROBLÉMY:

Verejnosť hodnotí postavenie seniorov, v porovnaní s mladšími, za horšie, pričom za dominantné problémy sa považujú nízka životná úroveň, sociálne a dôchodkové zabezpečenie a oslabené zdravie kombinované s nedostatočnou zdravotnou starostlivosťou (Bútorová et al., 2013)¹. Preto je nevyhnutné legislatívne odstrániť diskriminačné opatrenia a prijať opatrenia smerom k zabezpečeniu podmienok plnohodnotnej spoločenskej participácie starších ľudí cestou rešpektu k ich prirodzenej dôstojnosti, podpory ich bezpečnosti, maximálne možnej nezávislosti, ochrany pred zlým zaobchádzaním.

Priama diskriminácia

V prípade ťažkého zdravotného postihnutia osoby vo veku nad 65 rokov nemôžu podľa platnej legislatívy (zákon č. 447/2008 Z.z.) získať príspevok na kúpu motorového vozidla, príspevok na osobnú asistenciu je výrazne obmedzený (pozri kapitolu: Osoby so zdravotným postihnutím).

¹ Z. Bútorová et al. (2013). Štvrtý rozmer tretieho veku – desať kapitol o aktívnom starnutí. Bratislava: IVO. ISBN 978-80-89345-44-1.

Zamestnávanie

Aj keď za seniora považujeme osobu, ktorá dovŕšila vek odchodu do starobného dôchodku, nemôžeme obísť jeden veľmi vážny problém, ktorý s tým súvisí. Je to nezamestnanosť ľudí po 50. roku veku. Hoci túto skupinu ľudí po 50. roku života nepovažujeme za seniorov, majú k dosiahnutiu seniorského stavu veľmi blízko. Nezamestnanosť ľudí po 50. roku je vážny problém, ktorý má priamy súvis s neskorším zabezpečením dôstojnej staroby po ekonomickej, zdravotnej a sociálnej stránke. Osobitne v chudobnejších regiónoch Slovenska, uvedené predstavuje vážny sociálno-ekonomický problém. Keď osoba po 50. roku veku stratí zamestnanie, často trvá niekoľko desiatok mesiacov, ba aj roky, kým si nájde vhodné zamestnanie. Uvedené predstavuje aj vážny ekonomický problém pre zabezpečenie neskoršej dôstojnej staroby. Ak má osoba po 50. roku veku, napr. 1 rok veľký pokles príjmu z dôvodu nezamestnanosti, výrazne sa zhoršuje jej ekonomicko-sociálna situácia vo viacerých oblastiach. Z aktuálneho hľadiska sa pokles príjmu prejavuje výrazným zhoršením momentálnej životnej úrovne osoby. Z dlhodobého hľadiska sa prejavuje znížením finančných prostriedkov v budúcnosti – menšie odvody do sociálneho systému znamenajú aj menší dôchodok. Taktiež môžeme zabudnúť na ďalšie osobné úspory tejto osoby na horšie časy.

Zdravotná starostlivosť

Vo všeobecnosti seniori majú viac zdravotných problémov a potrebujú viac zdravotnej starostlivosti ako iné sociálne skupiny – napr. mládež, či osoby v produktívnom veku. V praxi sa vyskytuje viacero prípadov, kedy seniorom nie je poskytovaná adekvátna zdravotná starostlivosť. Nie je dostatočne vyriešená úhrada zdravotnej starostlivosti v Domovoch sociálnych služieb. Seniori si zaslúžia dostatočnú zdravotnú starostlivosť aj v oblasti prevencie. Včasnou diagnostikou sa mnohým ochoreniam, či chorobám dá aj v staršom veku predísť. Ak aj nie predísť, aspoň ich priebeh spomaliť a takto zabezpečiť lepšiu kvalitu života pre seniorov. V spoločnosti, ako je naša, ktorá sa hlási k princípom sociálno-trhového hospodárstva, ochrane ľudských práv, medzi ktoré patrí aj právo na zdravie, je potrebné tejto hodnote, ktorú predstavuje zdravie, prikladať väčšiu vážnosť, dôležitosť a ochranu.

Činnosť záujmových združení seniorov

Hoci seniori predstavujú veľkú časť populácie, z ktorej je veľká časť schopná aktívneho a plnohodnotného zapojenia sa do spoločenského diania, organizácie, ktoré združujú seniorov sa pomerne ťažko dostávajú ku verejným zdrojom, ktoré by mohli výrazným spôsobom podporiť ich aktivity a zefektívniť ich činnosť.

Sociálne zapojenie seniorov

V praxi sa neraz vyskytujú príklady diskriminácie seniorov z dôvodu ich veku. Týka sa to viacerých oblastí. Jednu z najhorších foriem sociálneho vylúčenia predstavujú reakcie zo strany spoločnosti,

ktoré možno vo všeobecnosti zhrnúť do výrazov, že seniori sú už neužitoční. Svoje si odžili, nateraz ich len „mlčky tolerujeme“, pretože pre túto spoločnosť už nemôžu nič užitočné a potrebné urobiť.

NAVRHOVANÉ RIEŠENIA:

Odstránenie priamej či nepriamej diskriminácie

- z platnej legislatívy odstrániť všetky opatrenia, ktoré priamo diskriminujú osoby staršieho veku – a tým im bránia mať účasť na spoločnom dobre;
- posilniť ochranu starších osôb pred všetkými formami zlého zaobchádzania, či už finančného a materiálneho zneužívania, pred akýmikoľvek formami manipulácie (napr. ideologickej, ekonomickej), pred rôznymi formami telesného a psychického týrania či zanedbávania ich osobných potrieb, nakoľko sa tieto považujú za porušovanie ich základného ľudského práva na dôstojnosť;
- dôsledne vytvárať také prostredie, ktoré eliminuje fyzické, psychické, informačné či komunikačné bariéry; za týmto účelom uplatňovať princípy a cesty univerzálneho navrhovania;
- poskytnúť starším osobám možnosť viesť nezávislý život v ich prirodzenom rodinnom a komunitnom prostredí, prípadne poskytnúť im možnosť výberu iného miesta, kde chcú žiť, prispôsobeného ich individuálnym potrebám.

Zamestnávanie

V tejto oblasti navrhujeme:

- vypracovanie osobitného Akčného plánu, ktorý by riešil otázky nezamestnanosti osôb po 50. roku veku;
- vypracovanie analýzy právneho stavu s praktickou aplikáciou – novelizovať Zákonník práce, aby osoby po 50. roku veku boli viac chránené pred prepustením zo zamestnania;
- v existujúcej štruktúre Úradov práce, odporúčame nájsť osobitný spôsob špecializácie referenta pre riešenie nezamestnanosti ľudí po 50. roku veku, pričom by sa osobitne vyhodnocovalo, koľkým ľuďom po 50. roku veku bolo sprostredkované zamestnanie;
- v rámci osobitného Akčného plánu odporúčame vypracovať aj programy pre získanie nových zručností pre osoby po 50. roku veku, aby sa mohli lepšie uplatniť na trhu práce;
- naplňať právo starších osôb na možnosť zlepšiť si svoje postavenie vykonávaním práce, pre ktorú sa slobodne rozhodnú, a tým podporovať ich ekonomickú a sociálnu nezávislosť;
- zavádzať politiky, zamerané na tvorbu nediskriminujúceho, vekovo-priateľského pracovného prostredia a flexibilných foriem zamestnávania starších osôb, vrátane motivovania zamestnávateľov k zavádzaniu takýchto politik.

Zdravotná a sociálna starostlivosť

V tejto oblasti odporúčame:

- zaviesť a zefektívniť monitoring poskytovania zdravotnej starostlivosti v dvoch rovinách – všeobecná rovina (zlepšenie monitoringu pre všetkých pacientov – „ďalej len „všeobecný monitoring““), osobitná rovina (monitoring poskytovania zdravotnej starostlivosti pre seniorov – ďalej len „osobitný monitoring““). Pri spôsobe všeobecného monitoringu a osobitného monitoringu nevytvárať nové inštitúcie, ale využiť existujúce. Všeobecný a osobitný monitoring odporúčame riešiť formou príslušnej internej kontroly zo strany zdravotníckeho zariadenia a taktiež kontrolných mechanizmom ministerstva zdravotníctva. Odporúčame, aby otázke kvality poskytovania zdravotnej starostlivosti pre seniorov venovali osobitnú pozornosť aj tieto dve inštitúcie – Verejný ochranca ľudských práv a Slovenské národné stredisko pre ľudské práva;
- zabezpečiť efektívne organizovanie, financovanie a poskytovanie koordinovaných (integrovaných) zdravotných a sociálnych intervencií dlhodobej starostlivosti, vrátane kvalitnej paliatívnej starostlivosti;
- zabezpečiť podmienky na uplatňovanie práva výberu v systéme služieb dlhodobej starostlivosti (výberu prostredia, formy, poskytovateľa);
- vytvárať podmienky, aby viera, hodnoty, životná filozofia či uplatňovanie slobody náboženstva starších osôb boli rešpektované bez ohľadu na to, či ich zdieľajú alebo nezdieľajú tí, ktorí im poskytujú pomoc a podporu;
- rešpektovať právo starších osôb na citlivé zaobchádzanie a diskrétnosť zo strany opatrujúcich osôb, na zabezpečenie primeranej pomoci tým, ktorí žijú v rezidenčnej starostlivosti, pri zabezpečení rešpektovania ich súkromia a zaručení ich účasti na určovaní životných podmienok v zariadení;
- garantovať primerané finančné zabezpečenie neformálne opatrujúcich osôb, vrátane ich ochrany v oblasti zdravotného a dôchodkového zabezpečenia.

Činnosť záujmových združení seniorov

Odporúčame vytvoriť grantový systém mikrograntov (projekty v hodnote 250 – 1 500 €) – v rámci dotačných mechanizmov Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Združenia seniorov, kluby dôchodcov by pri svojej činnosti uvítali mikrogranty, ktoré nie sú finančne veľmi náročné pre štátny rozpočet, zato dokážu efektívne pomôcť seniorom. Pri spracovaní týchto projektov odporúčame zjednodušiť administratívu, aby spracovávanie projektov – pokiaľ ide o žiadosť, opis projektu, realizáciu a vyhodnotenie – nebolo administratívne náročné, ale zamerané na cieľ, pomoc činnosti záujmových združení seniorov.

Sociálne zapojenie seniorov

V uvedenej oblasti odporúčame vypracovať štúdiu, ako sú seniori zapájaní do rôznych činností v prospech spoločnosti v niektorých vybraných členských štátoch EÚ. Navrhujeme zamerať sa na krajiny Rakúsko, Nemecko (osobitne Bavorsko), Belgicko, prípadne aj ďalšie krajiny EÚ.

V Belgicku je dobre vypracovaný systém pomoci seniorov malým školákom do školy. Na priechodoch pre chodcov v Bruseli možno ráno v blízkosti škôl vidieť seniorov, ako sú oblečení v reflexných vestách, v ruke majú stopku pre autá a dohliadajú na bezpečné priechody pre chodcov, po ktorých idú žiaci ráno do školy.

Odporúčame, aby Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny v súčinnosti so samosprávami, osobitne mestami a obcami, iniciovalo vhodné projekty v tejto oblasti.

**VII. OSOBY SO ZDRAVOTNÝM
POSTIHNUTÍM**

V právnom poriadku Slovenskej republiky je základom právnej úpravy ľudských práv Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. a ústavný zákon č. 23/1991 Zb. z., ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd ako ústavný zákon Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky. Tento systém právnej úpravy ľudských práv dopĺňajú početné medzinárodné zmluvy.

Prvým právne záväzným medzinárodným nástrojom v oblasti ľudských práv osôb so zdravotným postihnutím, ktorého zmluvnou stranou je aj Slovenská republika, je Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím (ďalej len „Dohovor“). Cieľom tohto Dohovoru je presadzovať, ochraňovať a zabezpečovať plnohodnotný a rovný výkon ľudských práv a základných slobôd pre všetky osoby so zdravotným postihnutím a podporovať úctu k ich dôstojnosti bez akejkoľvek diskriminácie na základe zdravotného postihnutia. Pre Slovenskú republiku nadobudol Dohovor platnosť 25. júna 2010.

HLAVNÉ PROBLÉMY:

V právnych predpisoch SR zatiaľ nenastali zásadné zmeny, ktoré by viedli k odstráneniu prvkov nepriamej, ale v niektorých predpisoch aj priamej diskriminácie občanov so zdravotným postihnutím. Legislatívne úpravy nechránia dostatočne pred skrytou diskrimináciou, ktorú predstavujú napr. aj stále pretrvávajúce bariéry vo viacerých oblastiach. Sociálna legislatíva neraz stavia občana so zdravotným postihnutím do pozície prijímateľa pomoci, nie je mu dané a umožnené posunúť sa ekonomicky ďalej a stať sa nezávislým od sociálnej pomoci.

Najväznejšie formy priamej diskriminácie

- Peňažný príspevok na osobnú asistenciu možno poskytnúť osobe so zdravotným postihnutím po dovŕšení veku 65 rokov iba v prípade, ak jej bol poskytovaný aj pred dovŕšením 65. roku (Zákon č. 447/2008 Zb. z., v § 22, ods. 2). Ak sa občan stane odkázaný na pomoc druhej osoby napr. vo veku 67 rokov, nemôže už dostať príspevok na osobného asistenta, ale len opatrovateľskú službu – aj v prípade, že je a chce byť ešte spoločensky, často aj pracovne aktívny (umelci, politici, podnikatelia, pedagógovia a iné profesie). Toto ustanovenie je v rozpore nielen s Dohovorom, ale aj so zásadami podporovania aktivít aj vo vyššom veku. Neprihliada sa na výsledky komplexného posúdenia individuálnych schopností konkrétne posudzovanej osoby so zdravotným postihnutím v každom veku.
- Peňažný príspevok na zakúpenie osobného motorového vozidla možno poskytnúť iba do veku 65 rokov (Zákon č. 447/2008 Z. z., § 34, ods. 3). Alternatívne sa umožňuje poskytnutie peňažného príspevku na prepravu, napr. taxislužbou. Týmto je však osobná mobilita výrazne obmedzená. Vlastné motorové vozidlo, obzvlášť, ak si ho osoba so zdravotným postihnutím dokáže sama riadiť, umožňuje prepravu kedykoľvek, kamkoľvek a tak často, ako je to potrebné. Demografické ukazovatele dosvedčujú, že aj počet občanov so zdravotným postihnutím, najmä v podnikaní, politike, v umeleckých profesiách, v remeselníctve a pod., ktorí chcú byť aktívni aj vo vyššom veku, narastá a riešenie ich každodenných potrieb formou príspevku na prepravu, resp. príspevku na opatrovanie vôbec nie je primerané, ba dokonca nie je ani ekonomicky výhodné. Pasívne pobe-

ranie dávok znamená len výdavky z verejných prostriedkov, zatiaľ čo ekonomicky aktívna osoba sa stáva automaticky platiteľom priamych aj nepriamych daní, vo zvýšenej miere je konzumentom tovarov a služieb – a teda nielenže vracia poskytnutý príspevok, ale prináša aj príjem do štátnej pokladnice.

Diskriminácia invalidných dôchodcov

Dodnes sa neodstránili dôsledky nedostatkov v Zákone č. 100/1998 Zb. z. o sociálnom zabezpečení, v dôsledku čoho starobné dôchodky ťažko zdravotne postihnutých žien sú podstatne nižšie ako mužov. Dokonca ani prepočty dôchodkov na základe Zákona č. 461/2003 Zb. z. o sociálnom poistení sa poberateľom invalidných dôchodkov neumožnili.

Veľký priestor pre subjektívne rozhodovanie

Všeobecne možno konštatovať, že viaceré peňažné príspevky na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia nie sú v Zákone 447/2008 Zb. z. právne žiadateľné, čo umožňuje pri ich pridelovaní uplatnenie veľkého priestoru pre subjektívne rozhodovanie, ktoré môže hraničiť až s klientelizmom – a ktoré je spravidla živnou pôdou pre korupciu.

Systém posudzovania zdravotného stavu je nejednotný, zastaraný, rozhodovanie o poskytovaní príspevkov je závislé od subjektívneho posudzovania jednotlivých posudkových komisií. Pri posudzovaní sa často viac pozornosti venuje len zdravotnej poruche a tomu, čo je obmedzené, ale neprihliada sa na to, akú činnosť by táto osoba mohla vykonávať pri dostatočnej kompenzácii danej poruchy. V dôsledku toho je nedostatočne podporovaná dostupnosť a využívanie nových technológií, vrátane informačných a komunikačných technológií, pomôcok na mobilitu, zariadení a podporných technológií, vhodných pre osoby s rôznym zdravotným postihnutím.

Dávkové pasce

- Podľa platnej legislatívy je maximálna výška príspevku na kompenzáciu v % ceny pomôcky, ceny bezbarierovej úpravy bytu, domu alebo garáže 95 %. Spoluúčasť osoby vo výške aspoň 5 % z ceny je nevyhnutná. Táto spoluúčasť môže predstavovať veľmi vysokú finančnú čiastku najmä pre tie zdravotne postihnuté osoby, ktoré sú v hmotnej núdzi. Dochádza pre nich k nemožnosti úhrady doplatku, a tým sa im finančný príspevok stáva úplne nedostupným.
- Prepojenosť systému kompenzácie s limitovanou výškou možného príjmu zo zamestnania, vedie k strate možnosti získať opakované peňažné príspevky na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia. Príspevok je limitovaný dosiahnutím príjmu trojnásobku životného minima, čo je hlboko pod súčasným priemerným príjmom zamestnaného občana!

Problémy klientov celoročných zariadení

- Klienti celoročných zariadení – Domovov sociálnych služieb strácajú podľa Zákona 447/2008 Zb. z., § 38, ods. 16, individuálne oprávnenia občana, pretože strácajú možnosť získať osobné príspevky, i keď by im tieto mohli podstatnou mierou uľahčiť každodenný život, zvyšovať si vzdelanostnú úroveň, začleniť sa aj do spoločenských, v niektorých prípadoch aj pracovných aktivít mimo ústavného zariadenia a pod.

NAVRHOVANÉ RIEŠENIA:

1. Zamestnanosť

Podpora a uplatňovanie práv osôb so zdravotným postihnutím v oblasti zamestnanosti znamená predchádzať diskriminácii osôb so zdravotným postihnutím a odstraňovať prípady diskriminácie z dôvodu zdravotného postihnutia v prístupe k zamestnaniu vo verejnom a súkromnom sektore. Je potrebné:

- zabezpečiť prístup k zamestnaniu vo verejnom a súkromnom sektore, podporu zamestnávania občanov so zdravotným postihnutím na otvorenom trhu práce, v chránených dielňach a na chránených pracoviskách, vrátane vytvárania podmienok pre prácu doma;
- podporovať rozvoj schopností, znalostí a zručností, ktoré zvyšujú zamestnanosť a podporujúcich udržanie sa v zamestnaní a rozvoj pracovnej kariéry osôb so zdravotným postihnutím;
- podporovať rozvoj a financovanie služieb sprostredkovania zamestnania pre osoby so zdravotným postihnutím, prípravy na zamestnanie formou komplexného a neprerušovaného systému, vrátane sociálneho poradenstva, sociálnej rehabilitácie a celoživotného vzdelávania;
- upraviť legislatívny limit dosahovaného príjmu (zo zamestnania plus dôchodok) - pre poskytovanie finančných príspevkov na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia - aspoň na 5-násobok životného minima.

2. Prístupnosť

Prístupnosť – bezbariérový prístup k fyzickému a sociálnemu prostrediu v rámci všetkých oblastí spoločenského života, k informáciám, komunikácii, vrátane informačných a komunikačných technológií a systémov, ako aj k ďalším prostriedkom a službám, dostupným alebo poskytovaným verejnosti. Je potrebné:

- legislatívne zabezpečiť prístupnosť a užívateľnosť fyzického a sociálneho prostredia, dopravy, informácií, komunikácie, vrátane informačných a komunikačných technológií a systémov, ako aj ďalších prostriedkov a služieb dostupných alebo poskytovaných verejnosti a to v štátnych, verejných, aj súkromných inštitúciách;
- vytvoriť sieť odborných konzultačných centier, ktoré by poskytovali informácie o realizácii všetkých aspektov prístupnosti a univerzálneho navrhovania;
- zaviesť monitorovacie, kontrolné a sankčné mechanizmy, ktoré účinne zabezpečia uplatňovanie

legislatívy týkajúcej sa všetkých aspektov prístupnosti v praxi. Pre účely monitoringu spracovať štandardy kvality a certifikačné systémy;

- zaradiť požiadavku prístupnosti do súťažných podkladov pri verejnom obstarávaní. Uskutočňovať a podporovať výskum a vývoj univerzálneho navrhovania pri tvorbe architektúry, urbanizmu, krajinej architektúry, dizajnu produktov, webových stránok, ale aj pri tvorbe rôznych programov, metodík výučby, pri poskytovaní služieb a pod. Začleniť univerzálne navrhovanie do učebných osnov a odbornej prípravy pre všetky relevantné profesie.

3. Participácia na živote spoločnosti

Participácia znamená plné zapojenie ľudí so zdravotným postihnutím do spoločnosti. Za týmto účelom sa im garantuje dostupnosť potrebných materiálnych a duchovných potrieb a primeraných zdrojov. Je potrebné:

- zabezpečiť občiansku participáciu osôb so zdravotným postihnutím na verejnom a politickom živote. Zabezpečiť mechanizmy zapojenia reprezentatívnych organizácií osôb so zdravotným postihnutím do kontrolných mechanizmov na uplatňovanie a dodržiavanie ľudských práv;
- zabezpečovať komplexné verejné služby s dôrazom na habilitačné, rehabilitačné a asistenčné služby a programy pre osoby so zdravotným postihnutím s cieľom systematicky podporovať ich individuálne schopnosti pre samostatnosť a nezávislosť.

4. Rovnosť

Rovnosť je predchádzanie akejkoľvek diskriminácii z dôvodu zdravotného postihnutia vo všetkých oblastiach života, systematický monitoring dodržiavania ľudských práv, uplatňovanie princípu nediskriminácie osôb so zdravotným postihnutím a zabezpečenie rovného zaobchádzania v prístupe k prostrediu, tovarom, informáciám, programom a službám. Je potrebné:

- využívať Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím ako kľúčový nástroj pri presadzovaní nediskriminácie osôb so zdravotným postihnutím;
- zlepšovať prístup k vzdelaniu, príprave na povolanie, zdravotníckym službám a to aj prostredníctvom tréningov a zvyšovaním schopnosti empatie pedagogických, zdravotníckych pracovníkov a pracovníkov sociálnych služieb poskytovaním informácií a etických rámcov pre prácu s osobami s rôznymi formami zdravotného postihnutia;
- podporovať právnu pomoc a bezplatnú právnu pomoc aj pre osoby s ťažkým zdravotným postihnutím – získavanie advokátov a dobrovoľníkov s cieľom zvýšiť uplatňovanie práv vyplývajúcich zo zákazu diskriminácie a z Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím, ako takého, pred všeobecnými súdmi.

5. Vzdelávanie a odborná príprava

Predpokladom predchádzania diskriminácií osôb so zdravotným postihnutím pri uplatňovaní si svojich ľudských práv, je podpora špeciálneho a inkluzívneho všeobecného, aj celoživotného vzdelávania najmä v hlavnom prúde vzdelávania, v nevyhnutných prípadoch aj v špeciálnych školách. Je potrebné:

- zabezpečiť väčšiu mieru podpory individualizovaného prístupu pri vzdelávaní osôb so zdravotným postihnutím v rámci všeobecného systému vzdelávania. Zaviesť inkluzívne vzdelávanie detí, mládeže a dospelých na všetkých stupňoch verejných a súkromných škôl, vrátane predškolskej prípravy, ako aj v rámci celoživotného vzdelávania. Zaviesť univerzálne navrhovanie tvorby metodík výučby (Universal Design for Learning);
- predchádzať diskriminácii osôb so zdravotným postihnutím pri uplatňovaní práva na vzdelanie a podporovať vymožitelnosť práv, súvisiacich so vzdelávaním osôb so zdravotným postihnutím garantovaných legislatívou SR;
- zabezpečiť zamestnávanie dostatočného počtu špeciálnych pedagógov na školách a zvýšiť počet pedagógov, ktorí ovládajú posunkový jazyk alebo Braillovo písmo. Zabezpečiť dostatočný počet asistentov učiteľov najmä v školách s integrovaným, resp. inkluzívnym vzdelávaním;
- naďalej podporovať činnosť špeciálnych škôl, ktoré poskytujú základné vzdelanie deťom, ktoré nie sú zo závažných dôvodov vzdelávané inkluzívnou formou v hlavnom prúde vzdelávania.

6. Sociálna ochrana

Sociálna ochrana je systém podpory osôb so zdravotným postihnutím v jednotlivých typoch sociálne uznaných rizík tak, aby sa zachovali podmienky na ich dôstojný a kvalitný život. Je potrebné:

- vytvárať podmienky na zabezpečenie primeraného príjmu osôb so zdravotným postihnutím a tých, ktorí im poskytujú starostlivosť na neformálnej báze, s cieľom dosahovania adekvátneho životného štandardu a možnosti participácie vo verejnom, ekonomickom, sociálnom a kultúrnom živote bez ohľadu na vek a prostredie, v ktorom osoba so zdravotným postihnutím žije;
- za účelom podpory sociálnej inklúzie efektívne prepájať programy podpory zamestnanosti a sociálnej ochrany osôb so zdravotným postihnutím a ich rodín;
- organizovať programy služieb starostlivosti zamerané na oblasť bývania a opatrovania na deinstitucionalizovanej, komunitnej báze, na princípe zdieľanej starostlivosti, ako súčasť posilňovania sociálneho kapitálu komunity.

7. Zdravie

Zdravie znamená rovnaký prístup k zdravotníckym službám pre ľudí so zdravotným postihnutím („na rovnakú potrebu rovnakú službu za rovnakých podmienok“). Je potrebné:

- zabezpečiť rozvoj služieb včasnej diagnostiky zdravotného postihnutia, včasnej intervencie, kontinuálnej starostlivosti a dostupnosti vhodných pomôcok a asistenčných technológií (integrovaná starostlivosť);

- zmeniť dikciu zákona o peňažných príspevkoch na kompenzáciu sociálnych dôsledkov zdravotného postihnutia tak, aby mal väčšiu právnu silu (nie môže dostať, ale pri splnení právnych podmienok dostane!), a aby rešpektoval individuálne potreby každej osoby so zdravotným postihnutím na základe komplexného „bio-psycho-socio-enviromentálneho“ posudzovania, podľa odporúčaní „Medzinárodnej klasifikácie funkčnej schopnosti, dizability a zdravia“, ktorú schválila Svetová zdravotnícka organizácia ešte v roku 2001;
- zjednotiť systém zdravotno-sociálneho posudzovania a výsledky posudkovej činnosti zdieľať v pripravovanom systéme elektronického zdravotníctva (eHealth), aby bola informácia o funkčných schopnostiach a zdravotnom stave osoby so zdravotným postihnutím dostupná pre všetky zainteresované subjekty;
- zabezpečiť fyzickú a finančnú dostupnosť zdravotníckych a rehabilitačných (fyzioterapeutických) služieb, najmä v systéme komunitných služieb;
- podporovať koordinované/integrované sociálno-zdravotné služby pre odkázané osoby bez ohľadu na to, v akom prostredí žijú (domáce, inštitucionálne);
- vyriešiť spôsob úhrady za zdravotnícke služby, poskytované v Domovoch sociálnych služieb (DSS) cez zdravotné poisťovne.

8. Vonkajšia činnosť

Vonkajšia činnosť je zameraná na aktívnu participáciu Slovenskej republiky vo všetkých odborných inštitúciách ako sú OSN, Európska únia, Rada Európy atď. Je potrebné:

- zabezpečiť účasť na rozvojovej pomoci zameranej osobitne na ochranu a podporu ľudských práv osôb so zdravotným postihnutím v prijímateľských krajinách;
- podporovať účasť reprezentatívnych organizácií občanov so zdravotným postihnutím na významných zahraničných programoch, konferenciách a seminároch.

VIII. PRÁVNÝ ŠTÁT, SÚDNICTVO A PROKURATÚRA

Právu na súdnu ochranu – ako jednému zo základných občianskych práv – je poskytnutá ústavná (čl. 46 až čl. 50 Ústavy SR) aj medzinárodnoprávna ochrana (čl. 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd).

Jeho primárnym cieľom je zabezpečiť občanom efektívnu ochranu práv im poskytnutých právnym poriadkom, a to predovšetkým prostredníctvom možnosti domáhať sa – zákonom ustanoveným postupom – svojho práva na nezávislom a nestrannom súde, práva na zákonného sudcu, práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov, či základných záruk spravodlivého konania v prípade obvinenia občana z trestného činu.

HLAVNÉ PROBLÉMY:

Slovenská republika je dlhodobo kritizovaná predovšetkým pre **neefektívnosť súdnictva**, jeho **ne-transparentnosť** a **prítomnosť korupcie**.

Opakovane je poukazované na **neprimeranú dĺžku súdnych konaní** spôsobenú prietahmi na strane súdov, nízkou procesnou aktivitou účastníkov sporu či nedostatočnou činnosťou prokurátorov, preťaženosťou súdov a sudcov, nízkym percentom agendy zverenej na rozhodovanie vyšším súdnym úradníkom, nízkou mierou špecializácie súdov a sudcov, absenciou tzv. zmiešaných senátov Najvyššieho súdu SR rozhodujúcich komplexné otázky v trestnoprávnej oblasti, či nízkou mierou elektronizácie služieb poskytovaných súdmi.

Problémom naďalej zostáva **otázka odbornej a profesijnej pripravenosti osôb podieľajúcich sa na rozhodovacej činnosti súdov** – predovšetkým v oblasti aplikácie práva Európskej únie a judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva, pričom odborné doplnkové vzdelávanie sudcov sa javí ako nedostatočné. Kariérny postup sudcov nie je viazaný na podmienku ďalšieho vzdelávania.

Vysoká miera nedôvery občanov v rozhodovaciu činnosť súdu vedie k **potrebe personálnej obnovy justície** a upevneniu viery v nestrannosť súdnictva. Ústavným zákonom č. 161/2014 Zb.z., zo dňa 4. 6. 2014, bola prijatá úprava zavádzajúca tzv. **bezpečnostné previerky sudcov**. Otázka súladu novozavedených bezpečnostných previerok sudcov ustanovených do funkcie pred účinnosťou novely s Ústavou SR bude v dôsledku podanej ústavnej sťažnosti podrobená prieskumu Ústavným súdom SR. Dňa 17. 9. 2014 plénum Ústavného súdu SR, pod sp. zn. PL. ÚS 21/2014-19, rozhodlo o pozastavení účinnosti sporných ustanovení.

V oblasti súdnictva je v súčasnosti realizovaných niekoľko projektov, ktorých cieľom je zvýšiť efektívnosť a transparentnosť rozhodovacej praxe súdov. Projekty sú zamerané predovšetkým na zabezpečenie a skvalitnenie technického zázemia súdov /Rozvoj a technická inovácia súdnictva (RTIS)/ a elektronizáciu služieb poskytovaných súdmi /Rozvoj elektronických služieb súdnictva (RESS)/.

Súbežne s uvedenými technickými opatreniami prebieha príprava **rekodifikácie civilného procesného práva**.

NAVRHOVANÉ RIEŠENIA:

Kvalita a efektívnosť rozhodovacej činnosti; zníženie prietáhov v konaniach

Zefektívnenie rozhodovacej činnosti súdov a zníženie prietáhov v konaniach vyžaduje zmeny v personálnej, administratívnej a technickej oblasti.

S ohľadom na narastajúcu komplexnosť a komplikovanosť právnych vzťahov a právnej úpravy je potrebné **pristúpiť k zvýšeniu špecializácie senátov**, resp. samosudcov, na konkrétne odvetvia a na vybrané čiastkové problematiky v rámci právnych odvetví. Zvýšená miera špecializácie je nevyhnutná predovšetkým v oblasti trestného súdnictva, najmä pre posudzovanie majetkovej trestnej činnosti, pričom je žiaduce vytvoriť **tzv. zmiešané senáty** pozostávajúce, okrem sudcov trestnoprávneho kolégia, aj zo sudcov obchodnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu SR.

Zvýšenie efektivity rozhodovania, ako aj kvality prijatých rozhodnutí, je taktiež možné dosiahnuť špecializáciou súdov prostredníctvom určenia zvláštnej miestnej príslušnosti súdov pre vybranú právnu agendu. **Špecializáciou súdov, prostredníctvom miestnej príslušnosti** je taktiež možné dosiahnuť odbremenenie vysoko preťažených súdov.

Za účelom zníženia záťaže sudcov je nevyhnutné **pristúpiť k presunutiu časti rozhodovacej agendy na vyšších súdnych úradníkov** (v oblasti obchodného registra, exekučných konaní a pod.), avšak takým spôsobom, aby nebolo ohrozené právo na zákonného sudcu.

Zároveň je nevyhnutné pristúpiť k zvyšovaniu odbornej úrovne osôb podieľajúcich sa na rozhodovaní súdov – a to predovšetkým cieleným **doplnkovým vzdelávaním sudcov a prokurátorov** (príp. iných osôb podieľajúcich sa na rozhodovaní) **vo vybraných otázkach**, napríklad v oblasti aplikácie práva Európskej únie a judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva.

S cieľom zefektívniť rozhodovanie súdov je potrebné zamerať sa na vedenia jednotlivých súdov – a za týmto účelom **upevniť pozíciu predsedov súdov** a primerane upraviť ich kompetencie tak, aby bola zabezpečená efektívna správa súdu vrátane prípadných postihov sudcov v rámci disciplinárnych konaní, a to predovšetkým v súvislosti so zavinenými prietahmi v konaní.

V tejto súvislosti sa navrhuje pristúpiť **k individuálnej disciplinárnej zodpovednosti za zavinené prietahy**, prípadne k zavedeniu **regresného nároku voči sudcovi** v prípade, že v dôsledku prietáhov v konaní bude účastníkom Ústavným súdom priznané finančné zadostučinenie.

Súbežne s administratívnymi a personálnymi opatreniami je nevyhnutné pristúpiť k zvýšeniu elektronizácie služieb poskytovaných súdmi. Projekt **eŽaloby** nie je v súčasnosti využívaný v miere, ktorá by prinášala citelné výsledky napr. vo forme úspory času pri inkorporácii častí podaní účastníkov do obsahu rozhodnutia súdu. Okrem zvýšenia užívateľskej nenáročnosti portálu je nevyhnutné pristúpiť k zvýšeniu povedomia občanov o možnosti využitia elektronických služieb pri doručovaní súdnych podaní. Nevyhnutnou súčasťou elektronizácie a informatizácie súdnictva je **zavedenie efektívneho zberu štatistických údajov** a analytických nástrojov potrebných pre ďalšie skvalitňovanie poskytovaných služieb (justičná štatistika) a možnosť precíznejšieho porovnania výkonu súdnictva Slovenskej republiky v porovnaní s ostatnými členskými štátmi EÚ.

Nakoľko k prieťahom v konaní často výraznou mierou prispievajú samotní účastníci konania, je potrebné **zaviesť – v rámci rekodifikácie procesného práva – zvýšenú zodpovednosť účastníkov konania za ich procesnú aktivitu**, a to predovšetkým **zmenou úpravy doručovania**, zvýšením dôrazu na procesnú aktivitu strán, vrátane postihov za jej nedostatočnosť, či posilnením **tzv. koncentračnej zásady** v konaní.

Efektívnosť rozhodovania v trestných veciach je vhodné zvýšiť tiež **prehĺbením spolupráce medzi orgánmi činnými v trestnom konaní a súdmi**, a to najmä prostredníctvom spoločných porad s cieľom vyriešiť konkrétne a jasne identifikované problémy praxe.

V otázke reorganizácie a zefektívnenia súdnictva je žiaduce **nadviazať intenzívnejšiu medzinárodnú spoluprácu vrátane využitia expertnej pomoci** vo vybraných oblastiach (napr. elektronizácia súdnictva) a zároveň – s odkazom na **označenie justície za prioritnú oblasť pri čerpaní eurofondov v programovom období 2014 až 2020** – pristúpiť k vyčleneniu personálnych kapacít potrebných na zabezpečenie efektívneho čerpania prostriedkov.

Otvorenosť a transparentnosť súdnictva

V oblasti zabezpečenia vyššej miery transparentnosti a otvorenosti súdnictva je potrebné pokračovať v projekte elektronizácie súdnictva (RESS). V súčasnosti už realizovaný projekt **zverejňovania súdnych rozhodnutí** na adrese www.justice.gov.sk je len dielčím aspektom elektronizácie – a zároveň nefunguje spoľahlivo.

Nad rámec zverejňovania rozhodnutí vo veci samej je potrebné zabezpečiť elektronické informovanie účastníkov aj o stave konania a nariadených pojednávaniach, a to vo všetkých súdnych agendách. Predpokladom je zabezpečenie a prehĺbenie elektronickej komunikácie a doručovania medzi súdmi a účastníkmi konania a zavedenie elektronického zverejňovania informácií úradnej tabule. Za týmto účelom je vhodné pokračovať v projekte **InfoSúd** a **Elektronický súdny spis** a zväziť zavedenie **steno grafických záznamov z pojednávanií**.

Ako doplnkový projekt v oblasti elektronizácie – s cieľom zvýšenia otvorenosti súdnictva a informovanosti občanov – je potrebné vytvoriť funkčný portál zverejňovania právnych predpisov (**eZbierka**), ako aj portál zachytávajúci proces pripravovanej legislatívy (**eLegislatíva**).

S cieľom **zvýšiť mieru predvídateľnosti súdnych rozhodnutí** je potrebné zamerať sa na elimináciu prípadov nerešpektovania rozhodnutia inštančne vyššieho súdu nižším súdom. V tejto súvislosti by bolo vhodné pristúpiť k **vyhodnocovaniu judikatúry vo vybraných otázkach** s cieľom prezentovať súhrnné informácie o rozhodovacej praxi vo vybraných otázkach.

Opatrenia zamerané na zníženie miery korupcie

Znovuzískanie dôvery občanov v nestrannosť súdnictva je náročným cieľom predovšetkým kvôli vysokej miere závislosti na ľudskom faktore, pričom prostriedky na elimináciu zlyhania ľudského faktora sú obmedzené.

V uvedenej oblasti je vhodné ústavne konformným spôsobom pokračovať v začatom úsilí o zistenie miery **prepojenosti osôb podieľajúcich sa na rozhodovaní s podnikateľskými, príp. inými skupinami** a vyvíjať úsilie smerom k zabezpečeniu transparentnosti príjmov osôb podieľajúcich sa na rozhodovaní súdov. Vzhľadom na citlivosť problematiky je potrebné postupovať v tejto oblasti v spolupráci so zúčastneným subjektami, ako aj s medzinárodnými organizáciami združujúcimi sudcov. Je zrejmé, že táto problematika vyžaduje širšiu diskusiu odbornej i laickej verejnosti.

S odkazom na vysoký podiel ľudského faktora je nevyhnutné pristúpiť k **vzdelávaniu** osôb zúčastnených na rozhodovaní súdov, ako aj osôb poskytujúcich právnu pomoc **v oblasti profesijnej etiky**, a pokračovať v úsilí o **prijatie príslušných etických kódexov**. Zároveň je v tejto súvislosti opätovne nutné poukázať na potrebu zabezpečiť efektívne fungovanie disciplinárnych senátov a vyvodzovanie individuálnej zodpovednosti sudcov.

IX. ŽIVOTNÉ PROSTREDIE

Právo na životné prostredie je ústavne vymedzené v článkoch 44 – 45 Ústavy SR. Ústava SR zakotvuje viacero ústavných princípov, v súvislosti s ochranou životného prostredia – povinnosť každého chrániť životné prostredie, zákaz ohrozovania a poškodzovania životného prostredia nad mieru stanovenú zákonom, povinnosť dbať na šetrné využívanie prírodných zdrojov, ekologickú rovnováhu, zabezpečenie ochrany voľne rastúcich rastlín, voľne žijúcich živočíchov a právo na včasné a úplné informácie o stave životného prostredia.

Právo na životné prostredie zaraďujeme k právam III. generácie ľudských práv, ktoré sa označujú aj ako práva medzinárodnej solidarity. Realizácia III. generácie ľudských práv si vyžaduje spoluprácu viacerých subjektov medzinárodného práva najmä štátov.

HLAVNÉ PROBLÉMY:

V súvislosti s ľudskou činnosťou zaznamenávame viaceré problémy, ktoré súvisia so životným prostredím a následne sa významne dotýkajú človeka. Ľudia zmenili za posledných 50 rokov ekosystémy na Zemi viac, než kedykoľvek v dejinách ľudstva. Výzvy a problémy, ktoré súvisia so životným prostredím sú dôležité a nie je ich možné prehliadať. Preto sme sa v rámci Dokumentu **Ľudské práva pre všetkých**, rozhodli na ne poukázať a navrhnúť riešenia.

Skleníkové plyny – ide o významný faktor, ktorý môže spôsobiť veľmi vážne problémy ľudstvu. Medzi tieto problémy patria: zvýšenie teploty, narušenie klímy, zdvihnutie hladiny morí a oceánov následkom topenia ľadovcov, zaplavenie veľkých plôch pevniny prímorských štátov.

Hromadenie odpadov – v súvislosti s rastom životnej úrovne, dochádza k rozširovaniu a spotrebe rôznych výrobkov. Prejavuje sa aj v náraste množstva odpadov, ktoré s týmto súvisia. Osobitne nebezpečné sú odpady, ktoré pôsobia toxicky na životné prostredie, živé organizmy a na človeka.

Znižovanie výmery lesných plôch – uvedené sa prejavuje na svetovej úrovni (odlesňovanie dažďových tropických pralesov), ale aj regionálne – zmenšovanie plochy lesov.

Redukcia ozónovej vrstvy – množia sa podozrenia, že uvedené môže zvýšiť výskyt rakoviny kože u ľudí; taktiež vážne poškodzuje potravinové reťazce v oceánoch.

Nadmerná spotreba – ide o eticko-spoločenský problém. Ani zďaleka nemožno uvedené pokladať za problém „chudobnej Afriky“ a bohatého Západu. Na jednej strane rast bohatstva ľudí zvyšuje spotrebu. Na druhej strane rastie vo svete, ale aj v jednotlivých mestách či dedinách na Slovensku, chudoba. Uvedené má samozrejme viacero príčin. Faktom je, že sa to významne dotýka životného prostredia a ľudí.

Vplyv toxických látok – často ako dôsledok priemyselnej výroby, poľnohospodárskej produkcie a nadmerného používania antibiotík v živočíšnej výrobe. Neraz sa za účelom zvýšenia poľnohospodárskej či potravinárskej produkcie a dosiahnutia väčších ziskov prehliada, či zamlčuje fakt o ich škodlivosti na životné prostredie a zdravie človeka.

NAVRHOVANÉ RIEŠENIA:

Nie je naším cieľom podať komplexný recept na riešenie hlavných problémov životného prostredia. Nie je to ani technicky možné, vzhľadom na rozsah tejto kapitoly. Chceme však poukázať na dôležité princípy, ktoré by mali byť ďalej dôslednejšie rozpracované a implementované v konkrétnych opareníach verejných politík na Slovensku.

Princíp udržateľného rozvoja. Je taký rozvoj, ktorý súčasným aj budúcim generáciám zachová možnosť uspokojovať svoje základné životné potreby, a pritom neznižuje rozmanitosť prírody a zachováva prirodzené funkcie ekosystémov².

Človek nie je „majiteľom prírody. Ide o potrebu zmeny filozofického a praktického myslenia a konania najmä tých ľudí, ktorí sú vo väčšej miere zodpovední za znečisťovanie alebo ochranu životného prostredia. Ide najmä o predstaviteľov hospodárskej a poľnohospodárskej sféry, ako aj o politikov na celoštátnej či miestnej úrovni. Človek, aj keď právne vlastní určité veci, sa vo vzťahu k životnému prostrediu nemôže správať ako jeho majiteľ, ale ako správca. Správca, ktorý užíva v primeranej miere dary životného prostredia, ale uvedomuje si nutnosť nekonať podľa zásady: „po mne potopa“.

Podpora zhodnocovania odpadov. Je pozitívom, že za posledné 3 roky dochádza na Slovensku vo viacerých obciach a mestách k separovanému zberu odpadov. Podľa našich informácií, však väčšina miest a obcí nevykonáva riadny separovaný zber odpadov. Je potrebné vykonať opatrenia, najmä vo forme ekonomických nástrojov, aby bola vytvorená väčšia sieť zberu separovaných odpadov na Slovensku. Taktiež sa prikláňame k zohľadneniu výšky poplatkov za odvoz odpadu v závislosti od toho, či domácnosť (pokiaľ takúto možnosť má), vykonáva separovaný zber odpadov, alebo nie.

Nové technológie, veda a výskum. Je potrebné podporovať rozvoj vedy a výskumu, ktoré prinášajú priaznivé výsledky, vo forme rôznych inovácií a zlepšení vo vzťahu k ochrane životného prostredia. Osobitne je potrebné podporovať implementáciu poznatkov, ktoré chránia životné prostredie v praxi. Nie je možné, aby sa ľudstvo vrátilo o niekoľko storočí „dozadu“, kedy sa ľudia ako celok rozhodne správali šetrnejšie k životnému prostrediu. V tejto súvislosti stojí za zmienku, že napr. v Nemecku v 60. a 70. rokoch pomerne silno rezonovali hnutia, ktoré požadovali napr. eliminovanie automobilovej dopravy a podobné opatrenia.

Prijateľné riešenie sa skôr našlo nie v „zákaze automobilovej dopravy“, ale v tom, že pod vplyvom vedy a aplikovaného výskumu začali automobily omnoho menej znečisťovať životné prostredie.

Odstraňovať staré environmentálne záťaž. Súčasne odporúčame zvýšiť povedomie a informovanosť o odpade v súvislosti s nadmernou spotrebou.

Podporovať bioprodukciiu v poľnohospodárstve, ktorá eliminuje použitie škodlivých pesticídov a ich vplyv na zdravie pri konzumácii potravín, ale aj na pôdu, vodu a ostatné zložky životného prostredia.

Zintenzívniť verejnú diskusiu o vplyve geneticky modifikovaných plodín na všetky zložky životného prostredia.

² Bližšie pozri prof. RNDr. Agáta Fargašová, DrSc.: http://www.enviroedu.sk/database/environmentalne_problemy/globalne_problemy_zp/Enviro-edu_Globalne_problemy_ZP.pdf

X. OBETE NÁSILIA

Obete a svedkovia trestnej činnosti sú ľudia, ktorí vstupujú do procesu trestného konania bez vlastného zavinenia, proti svojej vôli a často s perspektívou ďalších stresov a zranení, ktoré im vyšetrovanie a trestné konanie môže priniesť. Pod obeťami násilia chápeme akúkoľvek ľudskú bytosť (vrátane nenarodeného dieťaťa), ktorá je vystavená nespravodlivému násiliu. Toto násilie môže mať rôzne formy – od psychického násilia až po kruté formy fyzického násilia, vrátane ublíženia na zdraví až smrti. K hrubým prejavom násilia zaradujeme aj sexuálne obťažovanie a zneužívanie, prejavujúce sa na deťoch, ženách, ale aj mužoch.

HLAVNÉ PROBLÉMY:

Nie je zriedkavosťou, že profesionáli, ktorí pracujú s obeťami v trestnom konaní väčšinou nevnímajú postavenie a potreby poškodených (obetí) dostatočne adekvátne.

Štát trestá páchatelov skôr za to, že porušili zákon, nie preto, že ublížili iným ľuďom. A poškodení sú pre trestné konanie zaujímaví skôr ako jeho svedkovia, či „dôkazy“, nie ako tí, bez ktorých by vlastne trestné konanie vôbec nebolo.

Toto odcudzenie trestného konania sa premieta na všetkých úrovniach a týka sa všetkých zúčastnených. Príkladom pomýleného (ale pritom pomerne typického) postoja prokurátorky je prípad dopravnej nehody: vinník spolupracoval, priznal sa, opakovane a úprimne sa ospravedlnil poškodenému, jeho zamestnávateľ bol ochotný podieľať sa na náhrade škody, len prokurátorka nebola spokojná – chcela prísnejší trest, pri ktorom by vinník vlastne nebol schopný odškodniť poškodeného. V takýchto prípadoch by bolo namieste viac sa zamýšľať nad zmyslom stíhania a trestu pre páchatela v kontexte skutočnej satisfakcie obetiam.

Treba tiež upozorniť na skreslené vnímanie účelu pomoci poškodeným. Často (z pohľadu policajtov, ale aj advokátov) je to vnímané tak, že podpora a pomoc obetiam má v prvom rade pomôcť pre ich lepšiu spoluprácu a motiváciu pri vyšetrovaní a objasňovaní trestného činu. Do budúcnosti považujeme za potrebné upriamiť viac pozornosti na obe trestných činov, ako na ľudské osoby, ktorým treba účinne pomáhať, hľadať lepšie možnosti ich odškodnenia a zmierenia sa.

NAVRHOVANÉ RIEŠENIA:

- 1. Prijat' samostatný zákon na ochranu obetí trestných činov. Odporúčame prijať osobitný zákon, ktorý bude dôsledne implementovať ducha právnej úpravy, ktorá je obsiahnutá v SMERNICI EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV. Odporúčame, aby sa prijal zákon (podobne ako v Českej republike), ktorý bude riešiť spôsob ochrany obetí aj s koncovkou odškodnenia. Samostatný zákon bude dôkazom toho, že problém týkajúci sa množstva ľudí postihnutých trestným činom chceme riešiť systémovo.**
- 2. Zabezpečiť dostatočné vzdelávanie profesionálov, ktorí pracujú s obeťami** – najmä policajtov, prokurátorov, sudcov. Nie len v rámci projektov, ale plánovite v rámci základného štúdia

a kontinuálneho doškoľovania, zabezpečiť programy a kurzy zamerané na psychológiu obeť a spôsoby zaobchádzania s obeťami.

- 3. Zabezpečiť financovanie služieb, ktoré sú nevyhnutne potrebné pre skutočnú, nie papierovú pomoc obeťam.** Jedna vec je prijať zákon, druhá zamerať sa na jeho vykonávanie. Zabezpečiť systém licencií na výkon pomáhajúcich služieb, aby sa už nestávalo tak, ako je to teraz, že organizácia, ktorá reálne pomáha obeťam, nemôže existovať, pretože nevie získať financie na svoju činnosť.
- 4. Ochrana detí pred násilím, sexuálnym zneužívaním a ohrozovaním mravnosti.** Je potrebné prebudiť v spoločnosti silnejší záujem o ochranu detí pred týmito negatívnymi javmi. Uvedené sa dá docieľiť vhodnou legislatívnou úpravou, ale aj využívaním existujúcich inštitúcií, ktoré by mali viac zohľadňovať ochranu detí pred uvedenými negatívnymi javmi a práva rodičov – napr. Rada pre reklamu, Slovenská obchodná inšpekcia či licenčné orgány pre elektronické médiá a ďalšie inštitúcie.
- 5. Prijat' novelu Zákona o hazardných hrách.** Súčasná právna úprava, ktorá sa týka hazardných hier je značne sociálne nespravodlivá. Je to príklad nespravodlivej právnej úpravy, ktorá podporuje majiteľov hazardných prevádzkarní na úkor mnohých ľudí, ktorí trpia po stránke sociálnej, ekonomickej a ľudskej. Obeťami patologického hráča sú často jeho najbližší príbuzní a priatelia. V tomto smere je potrebné prijať zásadne odlišnú právnu úpravu, aká platí dnes.

ZÁVER

Prečítali ste si náš pohľad na stav a vývoj ľudských práv na Slovensku. Usilovali sme sa urobiť všetko preto, aby to bol vecný a hodnotný príspevok k účinnejšej ochrane a podpore ľudských práv na Slovensku. Radi by sme veľmi pekne osobitne poďakovali tým, ktorí svojimi pripomienkami a príspevkami prispeli k skvalitneniu dokumentu **Ľudské práva pre všetkých** – Márii Guregovej, Terézii Lenczovej, Janke Tutkovej, Renátke Ocilkovej, Anne Kolkovej, Márii Demeterovej, Márii Raučinovej, Panni Hudákovej, Ernestovi Gézemu, Petrovi Lukčovi, Michalovi Makovníkovi, Petrovi Stankovi, Milošovi Nemečkovi, Pavle Bicianovej, Monike Sýkorovej, Slávke Svitkovej, Ive Heribanovej, Miroslavovi Sabolovi (Občianske združenie Striedavá starostlivosť o deti, slovensko-česká spoločnosť) a ďalším.

Stratégie a Akčné plány nepomôžu, ak sa nepretavia do každodenného života, ak sa nebudú dotýkať osobnosti človeka a nebudú ho meniť a pohýnať jeho srdce a intelekt ku konaniu dobra.

To, čo dlhodobo Slovensku a Európe naozaj pomôže, je sústavné vzdelávanie, výchova a formácia ľudí – najmä mladých – v duchu autenticky ľudských hodnôt. Ozdravovanie kultúry v tom najširšom slova zmysle je kľúčom.

Sme presvedčení, že ak sa na Slovensku vydáme cestou prirodzenej ľudskosti, posunie to aj vnímanie a dodržiavanie ľudských práv želaným smerom.

Zostavovateľ publikácie:

Fórum pre verejné otázky, o. z.; www.fvo.sk

Kontakt: JUDr. Martin Dilong M.I.L.; martinmorus@gmail.com

Hlavný názov publikácie: **Ľudské práva pre všetkých**

Podnázov: *Alternatívny dokument k návrhu Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike*

Autori:

JUDr. Martin Dilong M.I.L.

MUDr. Mária Orgonášová, CSc.

PhDr. Janka Šípošová, CSc.

Mgr. Miroslava Szitová

Ing. Mgr. Pavol Kossey

Mgr. Ján Kmeť

Mgr. Martin Gazdík

Jazyková úprava: PhDr. Ondrej Halás, PhD.

Grafická úprava: Mgr. Tomáš Miško

Vydavateľstvo: LÚČ, vydavateľské družstvo Bratislava, Kozičova 2, 841 10 Bratislava

Január 2015

Stratégie a Akčné plány nepomôžu, ak sa nepretavia do každodenného života, ak sa nebudú dotýkať osobnosti človeka a nebudú ho meniť a pohýňať jeho srdce a intelekt ku konaniu dobra.

To, čo dlhodobo Slovensku a Európe naozaj pomôže, je sústavné vzdelávanie, výchova a formácia ľudí – najmä mladých – v duchu autenticky ľudských hodnôt. Ozdravovanie kultúry v tom najširšom slova zmysle je kľúčom.

ISBN 978-80-7114-995-8

9 788071 149958 >